ΒΟΥΛΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ
ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΕΥΤΙΚΟΥ ΕΛΕΓΧΟΥ

Αριθμ. Πρωτ. ΑΝΑΦΟΡΩΝ: 663
Ημερομ. Κατάθεσης: 7/12/2022

Προς το Προεδρείο της Βουλής των Ελλήνων

ΑΝΑΦΟΡΑ

Για τον κ. Υπουργό Δικαιοσύνης

Θέμα: Παρατηρήσεις της ΕΕΔΑ στο Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Προστασία των Παιδιών από τη Σεξουαλική Κακοποίηση και Εκμετάλλευση 2022-2027*

Ο Βουλευτής του ΜέΡΑ25 Νομού Ηρακλείου, Γεώργιος Λογιάδης, καταθέτει ως αναφορά επιστολή της Εθνικής Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΕΕΔΑ).

Η επιστολή σχετικά με το Σχέδιο Δράσης για την Προστασία των Παιδιών από τη Σεξουαλική κακοποίηση και Εκμετάλλευση α) αρχικά διατυπώνει γενικές συστάσεις με γνώμονα το ύψιστο συμφέρον του παιδιού, β) διατυπώνει επίσης γενικές παρατηρήσεις ως προς τη βέλτιστη μεθοδολογία και το περιεχόμενο του Σχεδίου Δράσης προτάσσοντας ως κριτήρια τη δημιουργία κατάλληλων υποδομών και υπεύθυνων συντελεστών υλοποίησης, την κατάλληλα θεμελιωμένη ατομική και συλλογική ευθύνη τους, το σαφές χρονοδιάγραμμα, τους Δείκτες μέτρησης αποτελεσμάτων και την αποτελεσματική πρακτική εφαρμογή των δράσεων του Σχεδίου, γ) εν συνεχεία παραθέτει τις επιμέρους παρατηρήσεις της επί των 11 οριζόντιων και τομεακών Πολιτικών του Σχεδίου ανά Άξονα Πολιτικής, ενώ τέλος δ) απευθύνει ερωτήματα προς την Πολιτεία με στόχο την πρόβλεψη και επιτυχή και ουσιαστική υλοποίηση μέτρων πρόληψης της σεξουαλικής κακοποίησης και εκμετάλλευσης των παιδιών και της ουσιαστικής προστασίας τους.

Επισυνάπτεται το υπόμνημα.

Παρακαλούμε για την απάντηση και τις ενέργειές σας και να μας ενημερώσετε σχετικά.

Ηράκλειο, 5/12/2022

Ο καταθέτων Βουλευτής

Γεώργιος Λογιάδης

Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου

Παρατηρήσεις στο Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Προστασία των Παιδιών από τη Σεξουαλική Κακοποίηση και Εκμετάλλευση 2022-2027

Νοέμβριος 2022

Η Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΕΕΔΑ) είναι το ανεξάρτητο συμβουλευτικό όργανο της ελληνικής Πολιτείας και ο Εθνικός Θεσμός σε θέματα προστασίας ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Έχει ιδρυθεί με το Ν 2667/1998 βάσει κανόνων των Ηνωμένων Εθνών (Αρχές των Παρισίων) όπως αυτός αντικαταστάθηκε με τον Ν 4780/2021. Σε αυτήν μετέχουν πρόσωπα οριζόμενα από είκοσι φορείς (ανεξάρτητες Αρχές, συνδικαλιστικές οργανώσεις, οργανώσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα και ερευνητικά ιδρύματα)

Νεοφύτου Βάμβα 6, 106 74 Αθήνα

T: 210 72 33 221-2, W: www.nchr.gr, E: info@nchr.gr

Περιεχόμενα

Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου .....

Περιεχόμενα .....

Παρατηρήσεις της ΕΕΔΑ στο Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Προστασία των Παιδιών από τη Σεξουαλική Κακοποίηση και Εκμετάλλευση 2022-2027* 5

ΠΕΡΙΛΗΨΗ 5

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ* 6

i) Ο ρόλος και η αποστολή της ΕΕΔΑ 6

ii) Γενικές συστάσεις της ΕΕΔΑ στο παρόν Σχέδιο Δράσης 8

Υιοθέτηση αποτελεσματικών δράσεων 9

Προσδιορισμός μετρήσιμων και χρονικά οριοθετημένων στόχων 9

Προσδιορισμός κόστους, πηγών χρηματοδότησης και child budgeting 10

Διασύνδεση του ΕΣΔ με Εθνικές Στρατηγικές και Σχέδια Δράσης 11

Παιδική συμμετοχικότητα 12

iii) Οι δράσεις του ΕΣΔ υπό το φως των επιπτώσεων της πρόσφατης υγειονομικής κρίσης του Covid-19 και της ανθρωπιστικής κρίσης στην Ουκρανία 13

ΓΕΝΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΗ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΕΣΔΣΚΕ 2022-2027 15

Δημιουργία κατάλληλων υποδομών και συντονισμός των συντελεστών υλοποίησης- ατομική και συλλογική ευθύνη 18

Συστάσεις προς τις αρμόδιες υπηρεσίες και φορείς 21

Σαφές χρονοδιάγραμμα 23

Σύσταση προς τις αρμόδιες υπηρεσίες και φορείς 23

Δείκτες μέτρησης αποτελεσμάτων 23

Σύσταση προς τις αρμόδιες υπηρεσίες και φορείς 25

Πρακτική εφαρμογή 26

Σύσταση προς τις αρμόδιες υπηρεσίες και φορείς 28

ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΕΠΙ ΤΩΝ ΟΡΙΖΟΝΤΙΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΤΟΥ ΕΣΔΣΚΕ 2022-2027 28

Παρατηρήσεις της ΕΕΔΑ επί του 1ου Άξονα Πολιτικής: Ενιαίο Εθνικό Πρωτόκολλο Διαχείρισης Κρουσμάτων....28

Παρατηρήσεις της ΕΕΔΑ επί του 2ου Άξονα Πολιτικής: Εθνικό Αρχείο Καταγραφής και Επιτήρησης Κρουσμάτων....29

Παρατηρήσεις της ΕΕΔΑ επί του 3ου Άξονα Πολιτικής: Πλαίσιο ελέγχου εργαζομένων και εθελοντών - Ειδικό Ποινικό Μητρώο για αδικήματα σεξουαλικής βίας κατά ανηλίκων....31

Παρατηρήσεις της ΕΕΔΑ επί του 4ου Άξονα Πολιτικής: Εκπαίδευση Επαγγελματιών....32

Παρατηρήσεις της ΕΕΔΑ επί του 5ου Άξονα Πολιτικής: Πολιτικές Προστασίας του Παιδιού και ορισμός Υπευθύνων Παιδικής Προστασίας....33

Παρατηρήσεις της ΕΕΔΑ επί του 6ου Άξονα Πολιτικής: Εθνική εκστρατεία ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης των πολιτών....34

Παρατηρήσεις της ΕΕΔΑ επί του 7ου Άξονα Πολιτικής: Ενημέρωση και ενδυνάμωση των παιδιών για την πρόληψη της δια ζώσης και της διαδικτυακής σεξουαλικής κακοποίησης και εκμετάλλευσής τους....34

Παρατηρήσεις της ΕΕΔΑ επί του 8ου Άξονα Πολιτικής: Ενίσχυση των εμπλεκόμενων υπηρεσιών συνδρομής των παιδιών και δίωξης των δραστών...36

Παρατηρήσεις της ΕΕΔΑ επί του 9ου Άξονα Πολιτικής: Θεσμικές παρεμβάσεις επικαιροποίησης - αναβάθμισης του υφιστάμενου πλαισίου....37

Παρατηρήσεις της ΕΕΔΑ επί του 10ου Άξονα Πολιτικής: Ενίσχυση της έρευνας για την πρόληψη και αντιμετώπιση της σεξουαλικής κακοποίησης των παιδιών....37

Παρατηρήσεις της ΕΕΔΑ επί του 11ου Άξονα Πολιτικής: Συστράτευση ιδιωτικού και δημόσιου, κυβερνητικού και μη κυβερνητικού τομέα....38

Πρόταση πρόβλεψης 12ου Άξονα Πολιτικής....39

*Παρατηρήσεις της ΕΕΔΑ στο Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Προστασία των Παιδιών από τη Σεξουαλική Κακοποίηση και Εκμετάλλευση 2022-2027**

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η ΕΕΔΑ με το παρόν κείμενο, χαιρετίζει, επί της αρχής, την πρωτοβουλία της Προεδρίας της Κυβέρνησης για εκπόνηση για πρώτη φορά Σχεδίου Δράσης για την Προστασία των Παιδιών από τη Σεξουαλική κακοποίηση και Εκμετάλλευση, διατυπώνοντας **αφενός γενικές και ειδικότερες συστάσεις και προτάσεις** και **αφετέρου απευθύνοντας σαφή ερωτήματα προς την Πολιτεία με σκοπό την ουσιαστική βελτίωση του Εθνικού Σχεδίου Δράσης**.

Υπό αυτό το πρίσμα και με πλήρη επίγνωση της ανησυχητικής διάστασης του φαινομένου και μιας σειράς από εκκρεμείς προκλήσεις, η ΕΕΔΑ **α)** αρχικά διατυπώνει **γενικές συστάσεις με γνώμονα το ύψιστο συμφέρον του παιδιού**, **β)** διατυπώνει επίσης **γενικές παρατηρήσεις ως προς τη βέλτιστη μεθοδολογία και το περιεχόμενο του Σχεδίου Δράσης** προτάσσοντας ως κριτήρια τη **δημιουργία κατάλληλων υποδομών** και **υπεύθυνων συντελεστών υλοποίησης,** την **κατάλληλα θεμελιωμένη ατομική και συλλογική ευθύνη τους**, το **σαφές χρονοδιάγραμμα**, τους **Δείκτες μέτρησης αποτελεσμάτων** και την **αποτελεσματική πρακτική εφαρμογή** των δράσεων του Σχεδίου, **γ)** εν συνεχεία **παραθέτει τις επιμέρους παρατηρήσεις** της επί των 11 οριζόντιων και τομεακών Πολιτικών του Σχεδίου ανά Άξονα Πολιτικής, ενώ τέλος **δ) απευθύνει ερωτήματα προς την Πολιτεία** με στόχο την πρόβλεψη και επιτυχή και ουσιαστική υλοποίηση μέτρων πρόληψης της σεξουαλικής κακοποίησης και εκμετάλλευσης των παιδιών και της ουσιαστικής προστασίας τους.

Η Εθνική Επιτροπή λαμβάνοντας υπόψη ότι σήμερα υφίστανται μέτρα, τα οποία ωστόσο διαμορφώνουν μια **κατακερματισμένη κοινωνική πολιτική**, **εστιάζει**, μεταξύ άλλων, **στην ορθολογική χρήση των Μητρώων** που πρόκειται εκπονηθούν, σε **χρηστικούς κανόνες δεοντολογίας**, στην **ανάγκη συνεκτικού και αποτελεσματικού συντονισμού των δράσεων**, στην **άμεση και αποτελεσματική διαχείριση των περιστατικών σε όλα τα στάδια και σε όλες τις εκφάνσεις τους,** στην **απλούστευση και συνοχή της παροχής των υπηρεσιών προς τα παιδιά-θύματα σεξουαλικής κακοποίησης** και βεβαίως στο ιδιαίτερο βάρος και τη σημασία που έχει η **παιδική συμμετοχικότητα** στα **μέτρα που αφορούν τα ίδια τα παιδιά,** ιδίως όταν πρόκειται για ένα παγκόσμιο φαινόμενο, το οποίο **συνιστά σοβαρότατη παραβίαση των δικαιωμάτων του ανθρώπου** και το οποίο **παραμένει ατιμώρητο**. Στόχος είναι οι προβλεπόμενες δράσεις να μην εξαντληθούν σε μια σειρά από γραφειοκρατικές διαδικασίες αλλά να συμβάλλουν στην ευαισθητοποίηση της κοινωνίας των πολιτών, των επαγγελματιών και των αρμόδιων κρατικών φορέων, ώστε να καταστεί **συνείδηση ότι το φαινόμενο της σεξουαλικής κακοποίησης συμβαίνει δίπλα μας, επομένως είναι ευθύνη όλων μας και πρέπει να σπάσει η σιωπή τώρα**.

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ*

i) Ο ρόλος και η αποστολή της ΕΕΔΑ

Η Εθνική Επιτροπή Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΕΔΑ), το **ανεξάρτητο συμβουλευτικό όργανο της ελληνικής Πολιτείας** σε θέματα προστασίας των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και ο **Εθνικός Θεσμός Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων** (ΕΘΑΔ) στην Ελλάδα, ιδρύθηκε με το Ν. 2667/1998, κατ' εφαρμογή των Αρχών των Παρισίων που υιοθέτησε η Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ με την απόφασή της 48/134 «*Εθνικοί Θεσμοί για την προώθηση και την προστασία των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων*» *(ΕΘΑΔ)* της 20ης Δεκεμβρίου 1993. Η ιδρυτική της νομοθεσία τροποποιήθηκε με το Ν. 4780/2021, οι διατάξεις του οποίου διέπουν πλέον τη λειτουργία της Εθνικής Επιτροπής. Με τον Ν. 4780/2021 η ΕΕΔΑ αποκτά νομική προσωπικότητα, λειτουργική ανεξαρτησία, διοικητική και οικονομική αυτοτέλεια. Από το 2001, στην ΕΕΔΑ αναγνωρίζεται καθεστώς Α (πλήρης συμμόρφωση με τις Αρχές των Παρισίων των Ηνωμένων Εθνών), ενδεικτικό της ανεξαρτησίας της και της αποτελεσματικής εκπλήρωσης του ρόλου της.

Σύμφωνα με το ιδρυτικό νόμο της, η κύρια αποστολή της Εθνικής Επιτροπής συνίσταται:

- στη διαρκή **παρακολούθηση** της εξέλιξης των θεμάτων προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου και τη συνεχή **ενημέρωση** και προώθηση της σχετικής έρευνας
- στην **ανταλλαγή εμπειριών** σε διεθνές επίπεδο με τους αρμόδιους διεθνείς οργανισμούς, όπως ο ΟΗΕ, το Συμβούλιο της Ευρώπης, η Ευρωπαϊκή Ένωση, ο ΟΑΣΕ, με τις ομόλογες Επιτροπές άλλων κρατών και με την Κοινωνία των Πολιτών, και
- στη διαμόρφωση **προτάσεων πολιτικής** σε θέματα δικαιωμάτων του ανθρώπου.

Ειδικότερα η ΕΕΔΑ έχει στο πλαίσιο της αποστολής της, την αρμοδιότητα για **συνεχή επισήμανση σε όλα τα όργανα της Πολιτείας** της ανάγκης αποτελεσματικής κατοχύρωσης των δικαιωμάτων του ανθρώπου, την ενημέρωση της κοινής γνώμης για τους σχετικούς κινδύνους παραβίασης που ελλοχεύουν **και προπαντός την παροχή συμβουλών προς την ελληνική Πολιτεία** για τη χάραξη σωστής κεντρικής πολιτικής για θέματα που άπτονται των δικαιωμάτων του ανθρώπου.

Επιπρόσθετη εγγύηση της ανεξαρτησίας της είναι η π**λουραλιστική και πολυφωνική σύνθεση της Επιτροπής**, η οποία της επιτρέπει να καλλιεργεί ένα μοναδικό διάλογο μεταξύ των διαφόρων φορέων της Κοινωνίας των Πολιτών και της Πολιτείας. Η **Ολομέλειά της απαρτίζεται συνολικά από 20 μέλη** που υποδεικνύονται από ΜΚΟ, Συνδικαλιστικές Οργανώσεις, Ανεξάρτητες Αρχές, Πανεπιστήμια, Δικηγορικούς Συλλόγους. Στην **Επιτροπή μετέχουν ως λειτουργικοί σύνδεσμοι και εκπρόσωποι των πολιτικών κομμάτων, του Κοινοβουλίου και της Διοίκησης**, περίπου 30 στο σύνολο. Ισάριθμοι είναι και οι αναπληρωτές που ορίζονται τόσο για τα μέλη όσο και για τους λειτουργικούς συνδέσμους.

Επίσης η ΕΕΔΑ διατυπώνει Παρατηρήσεις στις Εκθέσεις που υποβάλλει η Ελλάδα κατά τον περιοδικό έλεγχο εφαρμογής από τη χώρα μας των διεθνών δεσμεύσεων που έχει αναλάβει από την προσχώρηση σε διεθνή κείμενα προστασίας δικαιωμάτων του ανθρώπου, ενώ παράλληλα **υποβάλλει τις δικές της ανεξάρτητες Εκθέσεις**. Στην πράξη η ΕΕΔΑ, ως θεματοφύλακας των δικαιωμάτων του ανθρώπου σε διεθνές, περιφερειακό και εθνικό επίπεδο, διαδραματίζει ρόλο **Γέφυρας** τόσο μεταξύ της Πολιτείας και της Κοινωνίας των πολιτών, αλλά και μεταξύ των διεθνών δεσμεύσεων της Χώρας για την εφαρμογή των δικαιωμάτων του ανθρώπου και την πραγματική απόλαυσή τους στην πράξη.

Η Εθνική Επιτροπή, στο πλαίσιο του διττού της ρόλου, ως το ανεξάρτητο συμβουλευτικό όργανο της ελληνικής Πολιτείας και ο Εθνικός Θεσμός Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων στην Ελλάδα, **παρακολουθεί στενά από την ίδρυσή της το ζήτημα της παιδικής προστασίας** αποδίδοντας την ύψιστη σημασία στη διαφύλαξη των δικαιωμάτων των παιδιών. Πέραν της **παρακολούθησης της διάστασης της προστασίας των δικαιωμάτων του παιδιού διαθεματικά σε όλες τις πτυχές της**, η Εθνική Επιτροπή έχει ειδικότερα εστιάσει στο ζήτημα της **ενδοοικογενειακής βίας**, της προστασίας των **ασυνόδευτων ανηλίκων**, της **εμπορίας παιδιών**, στις **σχέσεις γονέων και τέκνων**, ενώ διαχρονικά κι επισταμένα παρακολουθεί τα θέματα **εκπαίδευσης παιδιών** με πρόσθετη ευαλωτότητα.[1]

Εκφράζοντας την **έντονη ανησυχία της για τα αυξανόμενα περιστατικά παιδικής σεξουαλικής κακοποίησης** (σε τοπικό, ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο),[2] περιστατικά τα οποία συνιστούν σοβαρή παραβίαση των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των οποίων οι δράστες παραμένουν ευρέως ατιμώρητοι, η ΕΕΔΑ επισημαίνει με έμφαση τη **θεμελιώδη υποχρέωση της Πολιτείας να προστατεύει τα παιδιά από κάθε μορφή σεξουαλικής βίας και εκμετάλλευσης**, όπως ο εξαναγκασμός σε σεξουαλική δραστηριότητα, η πορνεία και η πορνογραφία σύμφωνα και με τις επιταγές της Διεθνούς Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού (ΔΣΔΠ, άρθρο 34 «σεξουαλική βία και εκμετάλλευση»).[3]

---

* Το παρόν κείμενο εγκρίθηκε από την Ολομέλεια της ΕΕΔΑ στις 18.11.2022. Εισηγήτριες: Καθ. Μαρία Γαβουνέλη, Πρόεδρος ΕΕΔΑ και ΔΝ Κατερίνα Χαροκόπου, Επιστημονική Συνεργάτιδα ΕΕΔΑ. Ευχαριστίες για τη συμβολή της στην Δρ. Μαρία-Ανδριανή Κωστοπούλου, Μέλος ΕΕΔΑ ορισθείσα από το Ίδρυμα Μαραγκοπούλου για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου.

1 Για μια συνολική εικόνα των θέσεων της ΕΕΔΑ σε ζητήματα παιδιών, βλ. τον ιστότοπο της ΕΕΔΑ όπου δημοσιεύονται όλες οι αποφάσεις, προτάσεις και δράσεις της Επιτροπής, ανταποκρινόμενη με συνέπεια και αίσθημα ευθύνης στην αποστολή που της έχει αναθέσει ο νομοθέτης για την προώθηση των δικαιωμάτων του ανθρώπου, την ενημέρωση του κοινού και των ΜΜΕ και την εκπαίδευση στα ανθρώπινα δικαιώματα: www.nchr.gr

2 Βλ. Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το ΕΚ, το Συμβούλιο, την ΕΟΚΕ και την Επιτροπή των Περιφερειών, Στρατηγική της ΕΕ για αποτελεσματικότερη καταπολέμηση της σεξουαλικής κακοποίησης παιδιών, COM(2020) 607 final.

3 Βλ. ΔΤ ΕΕΔΑ Στην Ολομέλεια της ΕΕΔΑ το ΕΣΔ για την Προστασία των Παιδιών από την σεξουαλική κακοποίηση και εκμετάλλευση 2022-2027, 22.11.2022.

Υπογραμμίζεται ότι η Εθνική Επιτροπή κατά την εκπλήρωση της αποστολής της και με βάση την **τεχνογνωσία** και **την εμπειρία της σε θέματα προώθησης και προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου,** συμβάλλει ουσιαστικά και έμπρακτα στην **εκπόνηση, υλοποίηση και παρακολούθηση υλοποίησης** Εθνικών Σχεδίων Δράσης για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα (ΕΣΔ), τόσο μέσω της γραπτής συμβολής της όσο και μέσω της υλοποίησης από πλευράς της **δράσεων ευαισθητοποίησης, εκπαιδευτικών Δράσεων και της παρακολούθησης των αποτελεσμάτων των δράσεων**. Πρόκειται μάλιστα για αρμοδιότητα η οποία περιγράφεται αναλυτικά από το 2002 και στο σχετικό **Εγχειρίδιο** του Γραφείου του Ύπατου Αρμοστή του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου.[4]

Με αφορμή το παρόν Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Προστασία των Παιδιών από τη Σεξουαλική Κακοποίηση και Εκμετάλλευση 2022-2027, η ΕΕΔΑ καλωσορίζει αφενός την πρωτοβουλία του Πρωθυπουργού και αφετέρου δράττεται της ευκαιρίας να υποβάλει τις παρατηρήσεις της με μοναδικό οδηγό και γνώμονα το υπέρτατο συμφέρον του Παιδιού, επισημαίνοντας για ακόμη μια φορά την πάγια ετοιμότητα και προθυμία της να σταθεί αρωγός στο έργο της Πολιτείας.

ii) Γενικές συστάσεις της ΕΕΔΑ στο παρόν Σχέδιο Δράσης

Η ΕΕΔΑ επανερχόμενη σε **προηγούμενες συστάσεις της**,[5] υπενθυμίζει τις γενικές αρχές και κατευθυντήριες γραμμές για την εκπόνηση Σχεδίων Δράσης ιδίως ως προς την αναγκαιότητα, τον τρόπο και τα μέσα κατάρτισης αλλά και ως προς τον καθορισμό των ενεργειών που βελτιώνουν την προώθηση και την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, **επισημαίνοντας *ότι ένα ΕΣΔ πρέπει να θέτει α) σαφείς δράσεις συνδεδεμένες με τομεακούς στόχους, β) συγκεκριμένες αρμοδιότητες, γ) χρονοδιαγράμματα εφαρμογής, δ) εκτίμηση κόστους των Δράσεων, ε) συντελεστές υλοποίησης, και στ) μηχανισμούς συντονισμού, ώστε η διαβούλευση επί του κειμένου του να έχει προστιθέμενη αξία. Σκοπός είναι, τα έργα και οι ενέργειες που προωθούνται, να είναι χρονικά οριοθετημένες και μετρήσιμες με τη χρήση κατάλληλων και εξειδικευμένων Δεικτών ποιοτικού και ποσοτικού χαρακτήρα, προσαρμοσμένων για κάθε δράση του παρόντος ΕΣΔ.***[6]

Σε σχέση με το παρόν Σχέδιο τίθενται υπόψη της Πολιτείας αναφορικά με **i)την υιοθέτηση αποτελεσματικών δράσεων, ii) τον προσδιορισμό μετρήσιμων και χρονικά οριοθετημένων στόχων, iii) τον προσδιορισμό κόστους, πηγών**

---

[4] Εγχειρίδιο για τα εθνικά σχέδια δράσης για τα ανθρώπινα δικαιώματα, γραφείο του Υπουργού Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων των ΗΕ, 29 Αυγούστου 2002, σελ. 51.

[5] Βλ. Παρατηρήσεις της ΕΕΔΑ επί του Εθνικού Σχεδίου Δράσης για τα Δικαιώματα του παιδιού 2018-2020, 2018.

[6] Βλ. Παρατηρήσεις της ΕΕΔΑ στο Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Ισότητα των Φύλων 2021-2025 του Υπουργείου Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων, 2021, Συνεισφορά της ΕΕΔΑ στο πλαίσιο εκπόνησης της Νέας Εθνικής Στρατηγικής για την Κοινωνική Ένταξη των Ρομά για την περίοδο 2021-2027, 2021.

χρηματοδότησης και child budgeting, iv) τη διασύνδεση του ΕΣΔ με Εθνικές Στρατηγικές και Σχέδια Δράσης και v) την παιδική συμμετοχικότητα, τα παρακάτω:

Υιοθέτηση αποτελεσματικών δράσεων

Κάθε ΕΣΔ πρέπει να περιλαμβάνει τα **μέτρα εκείνα τα οποία είναι «κατάλληλα» να απαντήσουν στις σύγχρονες προκλήσεις,** πόσο μάλλον όταν πρόκειται για ένα ΣΧΔ που επιχειρεί να αντιμετωπίσει τη σύγχρονη κοινωνική μάστιγα της σεξουαλικής κακοποίησης των παιδιών. **Ένα ΕΣΔ δεν αρκεί να καταγράφει και να χαρτογραφεί δράσεις** που ούτως ή άλλως επρόκειτο να γίνουν ή ήδη γίνονται αλλά **να αιτιολογεί τους συγκεκριμένους λόγους για τους οποίους προκρίνονται τα μέτρα** που περιλαμβάνει **υπό το φως των αποτελεσμάτων της αξιολόγησης ισχυόντων μέτρων** που εφαρμόσθηκαν ή δεν εφαρμόστηκαν αποτελεσματικά έως σήμερα[7] και **να ορίζει με σαφήνεια τα αναμενόμενα αποτελέσματα**.

Υπό αυτό το πρίσμα, τον παρόν Σχέδιο θα πρέπει να προβλέπει στοχευμένες δράσεις κατανεμημένες σαφώς στους τρεις επιμέρους άξονες του φαινομένου της σεξουαλικής κακοποίησης και εκμετάλλευσης ανηλίκων: πρόληψη, προστασία και καταπολέμηση κατ' αναλογία και με τους κύριους σκοπούς της Σύμβασης για την Προστασία των Παιδιών ενάντια στη Σεξουαλική Κακοποίηση και Εκμετάλλευση, Σύμβαση Lanzarote (***άρθρο 1 «σκοποί» παρ. (α) και (β)). Θα πρέπει να υπάρχει δηλ. αλληλουχία δράσεων στα τρία παραπάνω στάδια, οι δε δράσεις να επιφέρουν ορατά και απτά αποτελέσματα, τα οποία να περιγράφονται αναλυτικά, ενώ παράλληλα να αντιστοιχίζονται οι αρμοδιότητες των επιμέρους φορέων με τις δυνατότητες υλοποίησης.[8]***

Προσδιορισμός μετρήσιμων και χρονικά οριοθετημένων στόχων

Ένα ΕΣΔ πρέπει να υιοθετεί συγκεκριμένους **μετρήσιμους και χρονικά οριοθετημένους στόχους** για την εφαρμογή και αξιολόγηση των Δράσεων και για το σκοπό αυτό είναι **χρήσιμο να μελετηθούν και να επιλεγούν οι κατάλληλοι «Δείκτες Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων»** (Human Rights Indicators). Ο **προσδιορισμός εξειδικευμένων ποιοτικού και ποσοτικού χαρακτήρα Δεικτών** προσαρμοσμένων για κάθε δράση του παρόντος Σχεδίου Δράσης, **η κατανομή των ενεργειών υλοποίησης των στόχων σε βραχυπρόθεσμους και μακροπρόθεσμους, η μέτρηση του αντικτύπου και των αποτελεσμάτων των πολιτικών και των εφαρμοστικών**

---

[7] Παρατηρήσεις της ΕΕΔΑ επί του Εθνικού Σχεδίου Δράσης για τα Δικαιώματα του παιδιού 2018-2020, 2018.

[8] Βλ. Κατευθυντήριες γραμμές για τη σύνταξη και εφαρμογή του Εθνικού Σχεδίου Δράσης για τη στέγαση, την πολεοδομική ανάπτυξη και τη διαχείριση της γης στις μεταβαλλόμενες οικονομικά χώρες με βάση τον Χάρτη του ΟΗΕ της Γενεύης για τη βιώσιμη στέγαση UN-Habitat, Ναϊρόμπι, 2017.

αυτού μέτρων,[9] καθώς και η **παρακολούθηση** και **η αξιολόγηση εφαρμογής των μέτρων («follow-up»)**, συνιστούν απαραίτητα εργαλεία τα οποία καταδεικνύει σε κάθε ευκαιρία η ΕΕΔΑ προκειμένου για ένα χρηστικό και αποτελεσματικό ΕΣΔ.[10]

Ειδικότερα, στο παρόν ΣΧΔ συστήνεται η συμπερίληψη των γενικών Δεικτών που προτείνει ο Οργανισμός Θεμελιωδών Δικαιωμάτων (FRA) για την κατηγορία δράσεων αντιμετώπισης της σεξουαλικής και οικονομικής εκμετάλλευσης,[11] υιοθετώντας ουσιαστικά την τυπολογία που προκύπτει από τη Διεθνή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού, όπως ερμηνεύεται από την ομώνυμη Επιτροπή των ΗΕ:[12] i) ταυτοποίηση θυμάτων, ii) προστασία θυμάτων, iii) άσκηση δίωξης κατά δραστών και iv) μέτρα πρόληψης κατά της παιδικής κακοποίησης και εκμετάλλευσης. Το δε περιεχόμενο των Δεικτών θα πρέπει να ευθυγραμμίζεται με τις τέσσερις γενικές αρχές της ΔΣΔΠ, τις οποίες έχει αναγνωρίσει η Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Παιδιού, ήτοι την αρχή της μη διάκρισης (άρθρο 2),[13] το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού (άρθρο 3), το δικαίωμα στη ζωή (άρθρο 6) και την παιδική συμμετοχικότητα (άρθρο 12).[14]

Προσδιορισμός κόστους, πηγών χρηματοδότησης και child budgeting

Η πρόβλεψη και **κατάλληλη κατανομή των οικονομικών πόρων** που απαιτούνται για την εφαρμογή ενός ΣΧΔ συνιστά ουσιαστική προϋπόθεση η οποία θα πρέπει να αποτελεί αναπόσπαστο στοιχείο του περιεχομένου του. Η ΕΕΔΑ υπενθυμίζει ότι η ορθολογική διάρθρωση ενός ΕΣΔ συνεπάγεται εξασφάλιση πόρων από τον εθνικό προϋπολογισμό

---

[9] Βλ. Σχετικά με το Τμήμα Οικονομικών και Κοινωνικών Υποθέσεων της Γραμματείας του ΟΗΕ, «Δείκτες Βιώσιμης Ανάπτυξης: Κατευθυντήριες γραμμές και μεθοδολογίες» (2007), Γραφείο της Ύπατης Αρμοστείας για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα (OHCHR), «Δείκτες ανθρωπίνων δικαιωμάτων: Οδηγός μέτρησης και εφαρμογής», Γραφείο της Ύπατης Αρμοστείας για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, HR/PUB/12/5 (2012), EU-UNICEF, «Εργαλειοθήκη για τα δικαιώματα του παιδιού: Αναπτυξιακή Συνεργασία» (2014); Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας (WHO): Δείκτες για τη βελτίωση της περιβαλλοντικής υγείας των παιδιών, 2003, Δείκτες για την αξιολόγηση των πρακτικών σίτισης βρεφών και νηπίων, 2007, Παγκόσμιος κατάλογος αναφοράς 100 βασικών δεικτών υγείας (συν τους Στόχους Βιώσιμης Ανάπτυξης που σχετίζονται με την υγεία) (2018), Οργανισμός Θεμελιωδών Δικαιωμάτων (FRA), «Ανάπτυξη δεικτών για την προστασία, το σεβασμό και την προώθηση του παιδιού στην Ευρωπαϊκή Ένωση» (2010), σελ. 14.

[10] Παρατηρήσεις της ΕΕΔΑ επί του Εθνικού Σχεδίου Δράσης για τα Δικαιώματα του παιδιού 2018-2020, 2018, Παρατηρήσεις της ΕΕΔΑ στο Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Ισότητα των Φύλων 2021-2025 του Υπουργείου Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων, 2021, Συνεισφορά της ΕΕΔΑ στο πλαίσιο εκπόνησης της Νέας Εθνικής Στρατηγικής για την Κοινωνική Ένταξη των Ρομά για την περίοδο 2021-2027, 2021.

[11] ΟΘΔ (FRA), «Ανάπτυξη δεικτών για την προστασία, το σεβασμό και την προώθηση του παιδιού στην Ευρωπαϊκή Ένωση» (2010), σελ. 14. Βλ. και Παρατηρήσεις της ΕΕΔΑ επί του Εθνικού Σχεδίου Δράσης για τα Δικαιώματα του παιδιού, 2018.

[12] Βλ. ανωτέρω υποσημείωση 9.

[13] Βλ. και άρθρο 2 (Αρχή της μη διάκρισης) της *Σύμβασης για την Προστασία των Παιδιών ενάντια στη Σεξουαλική Εκμετάλλευση και Σεξουαλική Κακοποίηση* (Σύμβαση Lanzarote).

[14] Βλ. Γενικό σχόλιο της CRC αριθ. 5, «Γενικά μέτρα εφαρμογής της Σύμβασης για τα δικαιώματα του παιδιού», Έγγραφο CRC/GC/2003/5 του ΟΗΕ, 27 Νοεμβρίου 2003, παράγραφοι 12 and 48, και ΟΘΔ (FRA), «Ανάπτυξη δεικτών για την προστασία, το σεβασμό και την προώθηση του παιδιού στην Ευρωπαϊκή Ένωση» (2010), σελ. 21.

αντί για χρηματοδότηση δράσεων από ευρωπαϊκούς ή άλλους πόρους, καθώς αυτό προσδίδει στις δράσεις πρόσκαιρο αντί για μόνιμο χαρακτήρα.[15] Επιπλέον και παρά τις αντικειμενικές δυσκολίες, όταν πρόκειται για ένα Σχέδιο Δράσης με επίκεντρο το Παιδί, **αναδεικνύεται ακόμη περισσότερο η ανάγκη για υιοθέτηση μιας πάγιας παιδοκεντρικής δημοσιονομικής πολιτικής ("child budgeting")**, ενώ τυχόν αξιοποίηση χρηματοδοτικών προγραμμάτων θα πρέπει να γίνεται συμπληρωματικά, για τη διασφάλιση των αναγκαίων πόρων.

Προτείνεται στο παρόν ΣΧΔ να αντιστοιχιστούν οι δράσεις του με ένα ανώτατο ύψος χρηματοδότησης ανά δράση και να περιληφθεί πρόβλεψη για εξασφάλιση επαρκών πόρων κυρίως από τον εθνικό προϋπολογισμό. Για τον σκοπό αυτό θα πρέπει να διαμορφωθούν ειδικές πιστώσεις στον Κρατικό Προϋπολογισμό για τη χρηματοδότηση του συνόλου των κρατικών πολιτικών που αφορούν το παιδί («child budgeting»), ελεγχόμενων ως προς την τήρησή τους με ειδική αιτιολόγηση του Γενικού Λογιστηρίου του Κράτους. Η Εθνική Επιτροπή δεσμεύεται να παρακολουθεί το θέμα με τους αρμόδιους φορείς.

Διασύνδεση του ΕΣΔ με Εθνικές Στρατηγικές και Σχέδια Δράσης

Η ΕΕΔΑ αξιοποιεί την ευκαιρία να επαναλάβει **την ανάγκη για θέσπιση ενιαίων πολιτικών και μέτρων** (δομές φιλοξενίας, Πρωτόκολλα, υπηρεσίες υποστήριξης, κοινωνικές υπηρεσίες κ.λ.π.), αντί για μια κατακερματισμένη κοινωνική πολιτική, συχνά προσωρινού χαρακτήρα, όπως συμβαίνει συχνά στην πράξη, ώστε να παρέχεται αποτελεσματική προστασία στα παιδιά. Λαμβανομένου υπόψη πως τα παιδιά δεν αποτελούν μία συμπαγή, ομοιογενή ομάδα αλλά συχνά διακρίνονται από **ειδικότερα ή ιδιαίτερα χαρακτηριστικά που τα καθιστούν ακόμα πιο ευάλωτα σε ορισμένες περιπτώσεις, όπως τα παιδιά με αναπηρία, τα παιδιά μεταναστών και προσφύγων, παιδιά Ρομά και παιδιά ΛΟΑΤΚΙ+** ακόμη και χαρακτηριστικά όπως είναι το φύλο, η ηλικία, η κοινωνική-οικονομική κατάσταση, ο τόπος διαμονής (για παράδειγμα αστικά-μη αστικά κέντρα), με αποτέλεσμα κάποιες δημόσιες ή ιδιωτικές πολιτικές να έχουν ακόμη πιο δυσμενή επίπτωση σε αυτά, επαναδιατυπώνεται εδώ η πάγια σύσταση της ΕΕΔΑ για την ανάγκη **διασύνδεσης των Δράσεων** του παρόντος ΕΣΔ με συναφείς εθνικές στρατηγικές, σχέδια δράσης και προϋπολογισμούς. Μόνο μέσω της **Διασύνδεσης και εξειδίκευσης των Δράσεων** διασφαλίζεται η κατάλληλη κατανομή των οικονομικών, ανθρώπινων και τεχνικών πόρων που απαιτούνται.

Στο πλαίσιο του ΕΣΔ σκόπιμο κρίνεται οι προβλεπόμενες δράσεις του να διασυνδέονται ρητά, συνεκτικά και με σαφήνεια με τις αντίστοιχες δράσεις του

---

[15] Γραπτές απαντήσεις της ΕΕΔΑ στον Κατάλογο Θεμάτων αναφορικά με την εξέταση της ενοποιημένης τέταρτης έως έκτης περιοδικής έκθεσης της Ελλάδας προς την Επιτροπή των ΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού προς την Επιτροπή των ΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού, Δεκέμβριος 2021, σελ. 9-10. Παρατηρήσεις της ΕΕΔΑ στο Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Ισότητα των Φύλων 2021-2025 του Υπουργείου Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων, 2021.

ΕΣΔ για τα Δικαιώματα του Παιδιού, της Εθνικής Στρατηγικής και του ΕΣΔ για την Κοινωνική Ένταξη των Ρομά 2021 – 2030, του ΕΣΔ για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία, του ΕΣΔ για την Ισότητα των Φύλων 2021-2025 και της Εθνικής Στρατηγικής για την Ισότητα των ΛΟΑΤΚΙ+.

Παιδική συμμετοχικότητα

Απαραίτητο κριτήριο για την προστιθέμενη αξία ενός ΕΣΔ είναι η **ουσιαστική συμμετοχή** των ομάδων στις οποίες απευθύνεται μέσω των εκπροσώπων και των Σωματείων τους, σε όλα τα στάδια, δηλαδή στο **σχεδιασμό, την υλοποίηση, παρακολούθηση και αξιολόγηση των μέτρων**, των Δράσεων και πολιτικών που αφορούν στην αντιμετώπιση των προκλήσεων και των αναγκών τους.[16] Η **συμμετοχή των παιδιών συγκαταλέγεται σε ένα από τα βασικά ζητήματα της Στρατηγικής της ΕΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού**.[17] **Μη συμμετοχή** των αντιπροσωπευτικών εν προκειμένω φορέων παιδιών αλλά και γονέων **συνιστά, σύμφωνα και με τα Γενικά Σχόλια και τα Γενικά Συμπεράσματα της Επιτροπής των ΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού, παράλειψη**, η οποία αντίκειται στις απαιτήσεις τόσο της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού[18] όσο και της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες.[19] Ειδικά για το παρόν ΕΣΔ, είναι θεμελιώδους σημασίας να προβλέπεται η συμμετοχή των παιδιών/φορέων που τα εκπροσωπούν, ώστε να διασφαλίζεται με τον πιο άμεσο και αποτελεσματικό τρόπο ο σεβασμός και η λήψη υπόψη των ειδικότερων ή ιδιαίτερων χαρακτηριστικών τους κάθε φορά (φύλο, ηλικία, κοινωνική-οικονομική κατάσταση, τυχόν αναπηρία, εθνότητα, θρησκεία, γλώσσα κλπ.).[20]

---

[16] Γραπτές απαντήσεις της ΕΕΔΑ στον Κατάλογο Θεμάτων αναφορικά με την εξέταση της ενοποιημένης τέταρτης έως έκτης περιοδικής έκθεσης της Ελλάδας προς την Επιτροπή των ΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού προς την Επιτροπή των ΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού, Δεκέμβριος 2021, σελ. 8-10. Παρατηρήσεις της ΕΕΔΑ σχετικά με την εφαρμογή της Συνθήκης του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού στην Ελλάδα, Ιανουάριος 2020.

[17] Βλ. Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το ΕΚ, το Συμβούλιο, την ΕΟΚΕ και την Επιτροπή των Περιφερειών, Στρατηγική της ΕΕ για τα δικαιώματα του παιδιού, COM(2021) 142 final.

[18] Συμπερασματικές Παρατηρήσεις της CRC: CRC/C/GRC/CO/2-3, 2012, Παρατηρήσεις 21 και 76, Συμπερασματικές Παρατηρήσεις της CRCσχετικά με τη συνδυασμένη τέταρτη έως έκτη περιοδική έκθεση της Ελλάδας CRC/C/GRC/CO/4-6, 2022, Παρατηρήσεις 5, 8, 20 και 27, Γενικό σχόλιο της CRC αριθ. 5, «Γενικά μέτρα εφαρμογής της Σύμβασης για τα δικαιώματα του παιδιού», Έγγραφο CRC/GC/2003/5 του ΟΗΕ, 27 Νοεμβρίου 2003, παράγραφος 59 και 69.

[19] Βλ. σχετικώς διατάξεις Άρθρου 4 παρ. 3 της Σύμβασης, σύμφωνα με το οποίο: «*Κατά την ανάπτυξη και εφαρμογή της νομοθεσίας και των πολιτικών, για να εφαρμοστεί η παρούσα Σύμβαση και σε άλλες διαδικασίες λήψης αποφάσεων που αφορούν ζητήματα σχετικά με τα άτομα με αναπηρίες, τα Συμβαλλόμενα Κράτη θα συμβουλεύονται συνεχώς και θα εμπλέκουν ενεργά τα άτομα με αναπηρίες, συμπεριλαμβανομένων και των παιδιών με αναπηρίες, μέσω των αντιπροσωπευτικών οργανώσεών τους*» και β) Άρθρο 7 παρ. 1, σύμφωνα με το οποίο: «*1. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη λαμβάνουν όλα τα απαιτούμενα μέτρα, προκειμένου να διασφαλίζουν την πλήρη απόλαυση, από τα παιδιά με αναπηρίες, όλων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών, σε ίση βάση με τα υπόλοιπα παιδιά*».

[20] Συμπερασματικές Παρατηρήσεις επί της συνδυασμένης τέταρτης έως έκτης περιοδικής έκθεσης της Ελλάδας, CRC/C/GRC/CO/4-6, 2022, Παρατηρήσεις 20 και 31.

Υπό το πρίσμα της ΔΣΔΠ (άρθρου 12 «ελευθερία γνώμης») και του ΧΘΔ(άρθρο 24 παρ. 1 «δικαιώματα του παιδιού»), η ΕΕΔΑ καλεί την Πολιτεία να διασφαλίσει τα θεμελιώδη δικαιώματα των παιδιών χωρίς διακρίσεις με βάση τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους και να διευκολύνει στο πλαίσιο του παρόντος ΕΣΔ την ουσιαστική συμμετοχή φορέων που εμπλέκονται ή δραστηριοποιούνται ενεργά στην προστασία του παιδιού, συμπεριλαμβανομένων και οργανώσεων που αποτελούνται από τους γονείς, στην υλοποίηση και παρακολούθηση των δράσεων.

iii) Οι δράσεις του ΕΣΔ υπό το φως των επιπτώσεων της πρόσφατης υγειονομικής κρίσης του Covid-19 και της ανθρωπιστικής κρίσης στην Ουκρανία

Η ΕΕΔΑ παρακολουθώντας τα αποτελέσματα της έρευνας σχετικά με την **επιδείνωση των περιστατικών σεξουαλικής κακοποίησης των παιδιών** κατά τη διάρκεια του εγκλεισμού στον οποίο οδήγησε η **πανδημία Covid-19,**[21] και λαμβάνοντας παράλληλα υπόψη τις **επιπτώσεις του συνεχιζόμενου πολέμου στην Ουκρανία** με αποτέλεσμα τη σταδιακή διαμόρφωση ενός επισφαλούς και επιβαρυμένου κοινωνικοοικονομικού περιβάλλοντος με **αυξημένο, λόγω ακριβώς αυτής της συνθήκης, τον κίνδυνο των παιδιών που ζουν σε φτώχεια** για ολοένα και περισσότερη **έκθεση σε σεξουαλική εκμετάλλευση**,[22] δράττεται της ευκαιρίας να επιστήσει την προσοχή των αρμόδιων Αρχών στην **ανάγκη διασφάλισης** της **πλήρους εφαρμογής όλων των αρχών της παιδικής προστασίας**. Στο κείμενο του ΕΣΧΔΣΚΕ η φτώχεια αναγνωρίζεται μεν ως παράγοντας επίτασης της ευαλωτότητας των παιδιών (σελ. 7 και 16), αλλά σε θεωρητικό επίπεδο, χωρίς αυτό να εξειδικεύεται βάσει στοιχείων ούτε να συνδέεται με στοχευμένες δράσεις προστασίας παιδιών σε φτώχεια. Η ΕΕΔΑ εκφράζει τη δυσαρέσκειά της για το γεγονός ότι έμμεσα ή άμεσα μέτρα για την **καταπολέμηση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού ως επιβαρυντικές περιστάσεις ευαλωτότητας**,[23] όπως μέτρα για την υποστήριξη ευάλωτων οικογενειών, μέτρα προληπτικού εντοπισμού και υποστήριξης των παιδιών που ζουν είτε μόνα είτε με κάποιον/α κηδεμόνα και βρίσκονται

---

[21] Βλ. UNICEF Covid-19 και οι επιπτώσεις του στην προστασία των παιδιών στο διαδίκτυο, 2020
- Ιστοσελίδα Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο COVID-19: Σεξουαλική εκμετάλλευση παιδιών, 2021
- Αξιοποίηση της απομόνωσης: Παραβάτες και θύματα σεξουαλικής κακοποίησης παιδιών στο διαδίκτυο κατά τη διάρκεια της πανδημίας COVID-19
- Εκμετάλλευση της απομόνωσης: παραβάτες και θύματα σεξουαλικής κακοποίησης παιδιών στο διαδίκτυο κατά τη διάρκεια της πανδημίας COVID-19, Ευρωπόλ, 2020.
Βλ. και Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το ΕΚ, το Συμβούλιο, την ΕΟΚΕ και την Επιτροπή των Περιφερειών, Στρατηγική της ΕΕ για αποτελεσματικότερη καταπολέμηση της σεξουαλικής κακοποίησης παιδιών, COM(2020) 607 final.

[22] Συμβούλιο της Ευρώπης, Ψήφισμα 2330 (2020), Αντιμετώπιση της σεξουαλικής βίας κατά των παιδιών: ενίσχυση της δράσης και της συνεργασίας στην Ευρώπη, Βουλγαρία - Γερμανία - Ελλάδα - Ιρλανδία - Ιταλία – Ισπανία, Εκθέσεις ανά χώρα, Διασφάλιση ότι οι ευρωπαϊκές εγγυήσεις για το παιδί συμβάλλουν στην εξάλειψη της παιδικής φτώχειας: Συστάσεις της ειδικής ομάδας Eurochild, Ιανουάριος 2022. Μόνο ψηφιακή έκδοση.

[23] Βλ. Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το ΕΚ, το Συμβούλιο, την ΕΟΚΕ και την Επιτροπή των Περιφερειών, Στρατηγική της ΕΕ για τα δικαιώματα του παιδιού, COM(2021) 142 final.

εκτεθειμένα στον κίνδυνο κακοποίησης ή και εκμετάλλευσης, **απουσιάζουν από το κείμενο**.

Σε σχέση με την πρωτόγνωρη υγειονομική κρίση του Covid-19, η ΕΕΔΑ υπενθυμίζει ότι καθόλη τη διάρκεια της Πανδημίας συνεδρίαζε σε εβδομαδιαία βάση διαδικτυακώς, με τη συμμετοχή των εμπλεκομένων στη διαδικασία λήψης αποφάσεων φορέων, ώστε να αντιμετωπίσει με τον καλύτερο δυνατό τρόπο τις νέες προκλήσεις με στόχο την ανάγκη προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων κατά τη λήψη των μέτρων καταπολέμησης του COVID-19. Με γνώμονα την αξιολόγηση του αντικτύπου της πανδημίας και των περιοριστικών μέτρων που έλαβε η Κυβέρνηση, η **Εθνική Επιτροπή συνέταξε δύο Εκθέσεις με συστάσεις προς την Πολιτεία,** αποδίδοντας ιδιαίτερη **έμφαση στα δικαιώματα των ευάλωτων ομάδων του πληθυσμού, συμπεριλαμβανομένων των προσφύγων, των ασυνόδευτων ανηλίκων, των Ρομά, των γυναικών, των κρατούμενων, των ατόμων με αναπηρία και των παιδιών-θυμάτων όλων των μορφών βίας**.[24]

Δεδομένης της ειδικής της ενασχόλησης με την **υψίστης προτεραιότητας για αυτήν θεματική της προστασίας της παιδικής ηλικίας**,[25] η οποία καλύπτει ένα ευρύτατο φάσμα θεματικών,[26] συμπεριλαμβανομένου του δικαιώματος σε ένα κατάλληλο επίπεδο διαβίωσης, στην εκπαίδευση, την υγεία, την πρόνοια και την ψυχαγωγία, η ΕΕΔΑ επισημαίνει ότι **σε περιόδους κρίσης, η παιδική προστασία γίνεται ακόμα πιο επιτακτική και αντίστοιχα ο ρόλος του κράτους ακόμη περισσότερο κρίσιμος**, δεδομένου ότι, όπως έχει αναγνωριστεί και σε διεθνές επίπεδο, **τα συστήματα παιδικής προστασίας δεν είναι καλά εξοπλισμένα** για να εκπληρώσουν την αποστολή τους σε περιόδους κρίσεων.[27] Ταυτόχρονα η ΕΕΔΑ υπενθυμίζει ότι παρά το γεγονός της ανάθεσης

---

[24] ΕΕΔΑ, Έκθεση για την ανάγκη προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων κατά τη λήψη των μέτρων αντιμετώπισης της πανδημίας COVID -19 και συστάσεις προς την Πολιτεία. Αποτύπωση των θεμάτων που συζητήθηκαν στην Ολομέλεια κατά την περίοδο εφαρμογής των περιοριστικών μέτρων για την αντιμετώπιση της εξάπλωσης της πανδημίας. Συνεδριάσεις της 8ης, 22ης, 29ης Απριλίου και 6ης Μαΐου 2020, Ιούνιος 2020, ΕΕΔΑ, Έκθεση αναφοράς για τις επιπτώσεις της πανδημίας και των μέτρων για την αντιμετώπισή της στα δικαιώματα του ανθρώπου και συστάσεις προς την Πολιτεία. Οι εξαιρετικοί καιροί απαιτούν εξαιρετικές απαντήσεις, 19 Μαΐου 2021.

[25] Παρατηρήσεις της ΕΕΔΑ στο Σχέδιο Νόμου του Υπουργείου Δικαιοσύνης «Μεταρρυθμίσεις αναφορικά με τις σχέσεις γονέων και τέκνων και άλλα ζητήματα οικογενειακού δικαίου», 15 Απριλίου 2021, Παρατηρήσεις σχετικά με την εφαρμογή της Συνθήκης του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού στην Ελλάδα, 3 Ιανουαρίου 2020, Δήλωση: Η ΕΕΔΑ καλεί την Πολιτεία να λάβει επειγόντως τα άμεσα μέτρα που υπέδειξε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή Κοινωνικών Δικαιωμάτων για τους αλλοδαπούς ανήλικους, 19 Σεπτεμβρίου 2019, Παρατηρήσεις επί του Εθνικού Σχεδίου Δράσης για τα Δικαιώματα του παιδιού, 19 Νοεμβρίου 2018, Παρατηρήσεις επί του ΣχΝ του Υπουργείου Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης «Μέτρα για την προώθηση των θεσμών της αναδοχής και υιοθεσίας», 8 Μαΐου 2018, Παρατηρήσεις στο ΣχΝ για την ειδική επιτροπεία ασυνόδευτων ανηλίκων, 20 Μαρτίου 2018, Δήλωση για τη Διασφάλιση της έγκαιρης έναρξης του σχολικού έτους για τα παιδιά με αναπηρία και/ή ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες, 22 Ιουλίου 2016, Η παιδική προστασία δεν είναι πολυτέλεια! - Η ΕΕΔΑ υιοθετεί το Κείμενο Αρχών για την Παιδική Προστασία στην Ελλάδα, 22 Ιουνίου 2016.

[26] Βλ. Συστάσεις της ΕΕΔΑ για την προστασία της παιδικής ηλικίας "Υγεία και Πρόνοια", Μάιος 2014.

[27] Council of Europe, Resolution 2330 (2020).

της πρωταρχικής ευθύνης για την παιδική προστασία και μέριμνα στους γονείς ή σε όσους έχουν την ευθύνη ανατροφής του σύμφωνα άλλωστε και με τη Διεθνή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού (άρθρα 3, 9 και 18) και τον Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ (άρθρο 24), η **Πολιτεία παραμένει υπεύθυνη για την προάσπιση και προαγωγή των δικαιωμάτων του παιδιού και την προστασία του από κάθε μορφής γενετήσιας κακοποίησης** (άρθρα 3, 27 και 34 της ΔΣΔΠ), δημιουργώντας τις κατάλληλες συνθήκες για την επίτευξη του σκοπού αυτού. Τον ρόλο του κράτους προτάσσει και η Σύμβαση Lanzarote, η οποία απαιτεί από τα κράτη μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης να αντιμετωπίσουν ολιστικά τη σεξουαλική βία κατά των παιδιών μέσα από 4 βασικούς άξονες: **Πρόληψη, Προστασία, Δίωξη και Προώθηση της εθνικής και διεθνούς συνεργασίας** ("4 Ps approach": Prevention, Protection, Prosecution and Promotion of national and international cooperation).[28]

Έχοντας υπόψη τα παραπάνω, η ΕΕΔΑ καλεί την Πολιτεία να παρέχει ρητές εγγυήσεις για την προστασία των παιδιών-θυμάτων σεξουαλικής κακοποίησης και να προβλέψει στο παρόν ΕΣΔΣΚΕ αποτελεσματικά μέτρα και δράσεις και για παιδιά που βρίσκονται σε απειλή ιδίως λόγω φτώχειας ή υγειονομικής ή άλλης κρίσης με στόχο τη συντονισμένη αντιμετώπιση της σεξουαλικής θυματοποίησης και εκμετάλλευσης παιδιών και εφήβων μέσω της ενίσχυσης των δομών της υγείας, δομών φιλοξενίας, της αστυνομίας, των υπηρεσιών πρόληψης, ψυχολογικής, κοινωνικής, νομικής στήριξης και των τηλεφωνικών γραμμών καταγγελιών με έμφαση σε παιδιά με μεταναστευτικό/προσφυγικό προφίλ, παιδιά με αναπηρία, παιδιά Ρομά και ΛΟΑΤΚΙ+ παιδιά.

ΓΕΝΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΗ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΕΣΔΣΚΕ 2022-2027

Υπό το πρίσμα των παραπάνω, η ΕΕΔΑ, ως το ανεξάρτητο συμβουλευτικό όργανο της ελληνικής Πολιτείας για θέματα προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου, **επικροτεί την πρωτοβουλία της Πολιτείας** με στόχο την πρόληψη και καταπολέμηση της σεξουαλικής κακοποίησης και της σεξουαλικής εκμετάλλευσης των παιδιών, και επαναλαμβάνει τη δέσμευσή της **να προάγει και να προστατεύσει όλα τα δικαιώματα του παιδιού** μεριμνώντας ιδιαίτερα για την **προστασία των παιδιών από τη σεξουαλική βία με γνώμονα τις βασικές αρχές της ΔΣΔΠ:** αρχή της μη διάκρισης (άρθρο 2), αρχή των βέλτιστων συμφερόντων των παιδιών (άρθρο 3), αρχή της προστασίας της ζωής και του δικαιώματος της ανάπτυξης των παιδιών (άρθρο 6), αρχή του σεβασμού της γνώμης των παιδιών (άρθρο 12).[29]

---

[28] Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την Προστασία των Παιδιών ενάντια στη Σεξουαλική Εκμετάλλευση και τη Σεξουαλική Κακοποίηση, (Σύμβαση Lanzarote) 2007.
[29] Βλ. σελ. 10 και υποσημείωση 14.

Η Εθνική Επιτροπή, λαμβάνοντας υπόψη της τα **χαμηλά ποσοστά καταγγελιών περιστατικών σεξουαλικής κακοποίησης σε βάρος παιδιών** στις αρμόδιες αρχές, φαινόμενο που σύμφωνα και με τις διαπιστώσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής εντοπίζεται σε όλα τα κράτη-μέλη και αποτελεί ένα ακόμα σοβαρό πρόβλημα,[30] εκφράζει τη βαθύτατή της ανησυχία για τη σημερινή πραγματικότητα και αξιολογεί το παρόν ΣΧΔ ως την **κατάλληλη ευκαιρία καταπολέμησης της υπο-αναφοράς αυτών των περιστατικών**. Ο φόβος απέναντι στον δράστη ή στις αρνητικές συνέπειες που προκύπτουν από τη συμμετοχή στη δικαστική διαδικασία συχνά εμποδίζει τα θύματα να καταγγείλουν ένα έγκλημα.

Υπό το πρίσμα αυτό, η Εθνική Επιτροπή ευθυγραμμίζεται με τις προτάσεις και διαπιστώσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής που περιλαμβάνονται στη *Στρατηγική της ΕΕ για αποτελεσματικότερη καταπολέμηση της σεξουαλικής κακοποίησης παιδιών*.[31] Σύμφωνα με τις θέσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής έχει καταστεί πλέον σαφές σε παγκόσμιο επίπεδο ότι **χάνεται η μάχη** ενάντια σε αυτά τα εγκλήματα και δεν προστατεύεται αποτελεσματικά το δικαίωμα κάθε παιδιού να ζει χωρίς βία. Ως εκ τούτου, η ΕΕ **επαναξιολογώντας και ενισχύοντας τις προσπάθειές της, οι οποίες σηματοδοτήθηκαν με την υιοθέτηση της Οδηγίας για τη σεξουαλική κακοποίηση παιδιών (2011/93/ΕΕ),**[32] η **εφαρμογή** της οποίας στα κράτη μέλη πρέπει να ολοκληρωθεί **επειγόντως, τονίζει ότι τυχόν νομοθετικά κενά που εντοπίστηκαν μέχρι σήμερα πρέπει να αντιμετωπιστούν άμεσα και με τα πλέον κατάλληλα μέσα**.

Επιπρόσθετα, η ΕΕΔΑ με πλήρη επίγνωση της σοβαρότητας του εγχειρήματος της Πολιτείας και πλήρη εικόνα της πραγματικότητας, και αξιοποιώντας παράλληλα τη γνώση και εμπειρία της από τη συμβολή της στο σχεδιασμό, την υλοποίηση και παρακολούθηση της υλοποίησης άλλων ΣΧΔ, φρονεί και επαναλαμβάνει ότι **κρίσιμο στοιχείο ενός ΣΧΔ**, ιδίως ενός ΣΧΔ για την Σεξουαλική Κακοποίηση και Εκμετάλλευση Παιδιών, του οποίου η αποτελεσματική εφαρμογή έγκειται σε μεγάλο βαθμό στην έμπρακτη συμβολή και την ουσιαστική θεσμική συνεργασία των εμπλεκόμενων φορέων εκπροσώπησης των παιδιών και των επαγγελματιών, είναι η **ενίσχυση του ρόλου των**

---

[30] Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το ΕΚ, το Συμβούλιο, την ΕΟΚΕ και την Επιτροπή των Περιφερειών, Στρατηγική της ΕΕ για τα δικαιώματα των θυμάτων (2020-2025), COM(2020) 258 final, Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το ΕΚ, το Συμβούλιο, την ΕΟΚΕ και την Επιτροπή των Περιφερειών, Στρατηγική της ΕΕ για αποτελεσματικότερη καταπολέμηση της σεξουαλικής κακοποίησης παιδιών, COM(2020) 607 final.

[31] Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το ΕΚ, το Συμβούλιο, την ΕΟΚΕ και την Επιτροπή των Περιφερειών, Στρατηγική για την ισότητα των φύλων 2020-2025 (COM(2020) 152) final.

[32] Οδηγία 2011/93/ΕΕ του ΕΚ και του Συμβουλίου σχετικά με την καταπολέμηση της σεξουαλικής κακοποίησης και της σεξουαλικής εκμετάλλευσης παιδιών και της παιδικής πορνογραφίας και την αντικατάσταση της απόφασης-πλαίσιο 2004/68/ΔΕΥ του Συμβουλίου.

φορέων εκπροσώπησης και των επαγγελματιών κατά τον σχεδιασμό και την υλοποίηση των δράσεων και δραστηριοτήτων του Σχεδίου.[33]

Η ΕΕΔΑ θεωρεί ως πολύ **σημαντικό στοιχείο του ΕΣΔΣΚΕ** την ιδιαίτερη έμφαση που δίνει στο γεγονός ότι η **σεξουαλική κακοποίηση και η σεξουαλική εκμετάλλευση παιδιών μπορούν να συμβούν στο διαδίκτυο**.[34] Όπως άλλωστε επισημαίνει και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή στη *Στρατηγική της ΕΕ για αποτελεσματικότερη καταπολέμηση της σεξουαλικής κακοποίησης παιδιών*, η **σεξουαλική κακοποίηση παιδιών στο διαδίκτυο** μέσω κυρίως της προβολής και διανομής σχετικού υλικού και της δόλιας προσέγγισης παιδιών για αθέμιτους σκοπούς, **συνιστά παγκόσμιο έγκλημα**, το οποίο απαιτεί διατομεακή συνεργασία με αποκλειστικό στόχο την καταπολέμησή του.[35]

Από την άλλη πλευρά η ΕΕΔΑ δράττεται της ευκαιρίας να αναδείξει τη δυνατότητα **αξιοποίησης της τεχνολογίας για έρευνα στον τομέα της πρόληψης αλλά και εν γένει στην ανίχνευση περιστατικών** όλων των μορφών εγκληματικότητας που συνδέονται με τη **σεξουαλική κακοποίηση και τη σεξουαλική εκμετάλλευση παιδιών**, καθώς **και στην καταπολέμηση της διαδικτυακής διανομής υλικού κακοποίησης παιδιών,** συμπεριλαμβανομένης της κακοποίησης εξ αποστάσεως σε ζωντανή μετάδοση, με **γνώμονα** πάντοτε τη **διασφάλιση του σεβασμού των θεμελιωδών δικαιωμάτων**, συμπεριλαμβανομένων των δικαιωμάτων στην ιδιωτική ζωή και στην προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα.[36] Προς αυτήν την κατεύθυνση προτείνεται η **ενίσχυση των εθνικών κανόνων και των μηχανισμών για**

---

[33] Γραπτές απαντήσεις της ΕΕΔΑ στον Κατάλογο Θεμάτων αναφορικά με την εξέταση της ενοποιημένης τέταρτης έως έκτης περιοδικής έκθεσης της Ελλάδας προς την Επιτροπή των ΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού προς την Επιτροπή των ΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού, Δεκέμβριος 2021, σελ.8-10, Παρατηρήσεις της ΕΕΔΑ επί του Εθνικού Σχεδίου Δράσης για τα Δικαιώματα του παιδιού 2018-2020, 2018, Κατευθυντήριες γραμμές για τη σύνταξη και εφαρμογή του Εθνικού Σχεδίου Δράσης για τη στέγαση, την πολεοδομική ανάπτυξη και τη διαχείριση της γης στις μεταβαλλόμενες οικονομικά χώρες με βάση τον Χάρτη του ΟΗΕ της Γενεύης για τη βιώσιμη στέγαση UN-Habitat, Ναϊρόμπι, 2017.

[34] Ανακοίνωση Επιτροπής προς το ΕΚ, το Συμβούλιο, την ΕΟΚΕ και την Επιτροπή των Περιφερειών, Στρατηγική της ΕΕ για αποτελεσματικότερη καταπολέμηση της σεξουαλικής κακοποίησης παιδιών, COM(2020) 607 final, Κατευθυντήριες γραμμές του Συμβουλίου της Ευρώπης για το σεβασμό, την προστασία και την εκπλήρωση των δικαιωμάτων του παιδιού στο ψηφιακό περιβάλλον-Σύσταση CM/Rec (2018) 7 της Επιτροπής Υπουργών (2018). Βλ. και άρθρο 23 (*Άγρα παιδιών για σεξουαλικούς σκοπούς*) της Σύμβασης του Συμβουλίου της Ευρώπης για την Προστασία των Παιδιών ενάντια στη Σεξουαλική Εκμετάλλευση και τη Σεξουαλική Κακοποίηση, (Σύμβαση Lanzarote) 2007, Η Σύμβαση Lanzarote δεν καλύπτει αυτή την περίπτωση σεξουαλικής εκμετάλλευσης του παιδιού, ωστόσο το άρθρο 23 θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί διαπλαστικά στις περιπτώσεις όπου το αντάλλαγμα που ζητά ο δράστης είναι η παραγωγή υλικού παιδικής πορνογραφίας (Σοφία Χρ. Σταματοπούλου Το δικαίωμα του παιδιού για προστασία ενάντια στη σεξουαλική εκμετάλλευση και κακοποίηση. Μελέτη της Σύμβασης Lanzarote σε σύγκριση με άλλα διεθνή κείμενα, Αθήνα 2019, σελ. 89).

[35] Ανακοίνωση Επιτροπής προς το ΕΚ, το Συμβούλιο, την ΕΟΚΕ και την Επιτροπή των Περιφερειών, Στρατηγική της ΕΕ για αποτελεσματικότερη καταπολέμηση της σεξουαλικής κακοποίησης παιδιών, COM(2020) 607 final.

[36] Ανακοίνωση Επιτροπής προς το ΕΚ, το Συμβούλιο, την ΕΟΚΕ και την Επιτροπή των Περιφερειών, Στρατηγική της ΕΕ για αποτελεσματικότερη καταπολέμηση της σεξουαλικής κακοποίησης παιδιών, COM(2020) 607 final,

τη διασφάλιση της λογοδοσίας και της διαφάνειας, καθώς και για την ευθύνη και την ασφάλεια των ψηφιακών υπηρεσιών και διαδικτυακών πλατφορμών στις περιπτώσεις διακίνησης παράνομου περιεχομένου, αγαθών ή υπηρεσιών σύμφωνα πάντα και με το δίκαιο της ΕΕ.[37]

Τέλος η ΕΕΔΑ εκφράζει την **ανησυχία της για το ρόλο των Ελληνικών ΜΜΕ** ως προς τη διαχείριση των περιστατικών παιδιών-θυμάτων σεξουαλικής κακοποίησης και ως προς την ευθύνη τους στην επαναθυματοποίηση των παιδιών αυτών[38] και επισημαίνει την παράλειψη του ΕΣΧΔΣΚΕ να συμπεριλάβει **άξονα σχετικό με τον ρόλο των ΜΜΕ**.[39] Ο ρόλος των ΜΜΕ ιδίως σε αυτά τα περιστατικά θα πρέπει να συνίσταται αποκλειστικά στην **στήριξη των παιδιών-θυμάτων μέσω της διαφύλαξης της ιδιωτικότητάς τους αφενός και της αύξησης της ευαισθητοποίησης μέσω εστιασμένων εκστρατειών υπεύθυνης ενημέρωσης των πολιτών αφετέρου**.[40]

Η ΕΕΔΑ, προτού προβεί στον επιμέρους σχολιασμό των 11 Διυπουργικών οριζόντιων πολιτικών, κρίνει αναγκαίο να επισημάνει ορισμένες βασικές πτυχές που θα πρέπει να περιλαμβάνονται στους άξονες του ΕΣΔΣΚΕ, ώστε οι προβλεπόμενες δράσεις να υλοποιηθούν με επιτυχία και τα μέτρα να μην παραμείνουν ένα απλό ευχολόγιο:

Δημιουργία κατάλληλων υποδομών και συντονισμός των συντελεστών υλοποίησης- ατομική και συλλογική ευθύνη

Η ΕΕΔΑ θεωρεί ότι καίριο στοιχείο των πολιτικών και μέτρων ουσιαστικής αντιμετώπισης του νομικού και κοινωνικού φαινομένου της σεξουαλικής κακοποίησης και εκμετάλλευσης συνιστά η **δημιουργία των κατάλληλων υποδομών**. Δεδομένου, ότι όπως αναφέρεται στη *Στρατηγική της ΕΕ για αποτελεσματικότερη καταπολέμηση της σεξουαλικής κακοποίησης παιδιών*, η σεξουαλική κακοποίηση παιδιών είναι ένα πολύπλοκο ζήτημα που απαιτεί τη μέγιστη δυνατή συνεργασία από όλα τα ενδιαφερόμενα μέρη για την καταπολέμησή της, τα οποία πρέπει να είναι σε θέση, πρόθυμα και έτοιμα να αναλάβουν δράση, η ΕΕΔΑ θεωρεί αναγκαίο να θέσει υπόψη της Πολιτείας, τη **θεμελιώδη σημασία της λειτουργίας ενός συνεκτικού πλαισίου**

---

[37] Ανακοίνωση Επιτροπής προς το ΕΚ, το Συμβούλιο, την ΕΟΚΕ και την Επιτροπή των Περιφερειών, Στρατηγική της ΕΕ για αποτελεσματικότερη καταπολέμηση της σεξουαλικής κακοποίησης παιδιών, COM(2020) 607 final, σελ. 6, Κατευθυντήριες γραμμές του Συμβουλίου της Ευρώπης για το σεβασμό, την προστασία και την εκπλήρωση των δικαιωμάτων του παιδιού στο ψηφιακό περιβάλλον-Σύσταση CM/Rec (2018) 7 της Επιτροπής Υπουργών (2018), σελ. 5-29.

[38] ERT NEWS Κολωνός: Και δεύτερη κατεπείγουσα προκαταρκτική εξέταση για διακεκριμένη πορνογραφία ανηλίκων – παραβίαση δικαστικού απορρήτου, 20.10.2022, Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ Κολωνός: Εισαγγελική παρέμβαση για τη δημοσιοποίηση της κατάθεσης της 12χρονης, 18.10.2022, THE PRESIDENT, Εισαγγελική έρευνα για την διαρροή της κατάθεσης της 12χρονης από τον Κολωνό, 18.10.2022.

[39] Βλ. παρακάτω σελ. 34 και 39-40 του παρόντος.

[40] Βλ. και τις σχετικές Συστάσεις της Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Παιδιού στις Καταληκτικές Παρατηρήσεις για την Ελλάδα στην ενοποιημένη τέταρτη έως έκτη περιοδική έκθεση της Ελλάδας προς την Επιτροπή, CRC/C/GRC/CO/4-6, 28.6.2022, παρ. 18, 24 και 25, σελ. 4, 5, 6.

κατάλληλων υποδομών για την αντιμετώπιση της κοινωνικής αυτής μάστιγας και την άμεση και αποτελεσματική προστασία των παιδιών θυμάτων σεξουαλικής κακοποίησης και εκμετάλλευσης. Κομβικής σημασίας ρόλο για την διαχείριση του φαινομένου της σεξουαλικής κακοποίησης παιδιών **διαδραματίζουν και οι βασικοί συντελεστές πρόληψης και αντιμετώπισης του φαινομένου**, δηλ. οι κοινωνικές υπηρεσίες, οι επαγγελματίες του τομέα της υγείας, οι ακαδημαϊκοί, οι ερευνητές, οι εκπαιδευτές, οι δικαστές, οι αρχές επιβολής του νόμου, οι οικογένειες, οι ΜΚΟ, τα μέσα ενημέρωσης και η ευρύτερη κοινωνία, οι οποίοι, σύμφωνα και με τις διαπιστώσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής,[41] χρειάζεται να εργαστούν στο πλαίσιο μιας πραγματικής, πολυσυμμετοχικής και πολυτομεακής προσέγγισης για την προστασία, τον εντοπισμό, τον χειρισμό και την παρακολούθηση κάθε περίπτωσης. Ιδιαίτερη έμφαση θα πρέπει να δοθεί άμεσα στην **ανάγκη εξασφάλισης ειδικών μηχανισμών και υποδομών για την δικανική συνέντευξη και κατάθεση των παιδιών θυμάτων**.[42]

Όσον αφορά εν γένει τις **υποδομές**, η ΕΕΔΑ έχει παρατηρήσει με βαθύτατη ανησυχία τις **θεσμικές ελλείψεις και οργανωτικές ανεπάρκειες** όσον αφορά τόσο την **πρόσβαση σε προστατευτικούς προνομιακούς μηχανισμούς και υπηρεσίες** όσο και τους **επαρκείς και κατάλληλους ανθρώπινους πόρους**, απευθύνοντας στην Πολιτεία επανειλημμένα συστάσεις προς αυτήν την κατεύθυνση και υπογραμμίζοντας ότι στην πράξη η πρόβλεψη και **λειτουργία ενός συνεκτικού πλαισίου υποδομών φιλοξενίας των παιδιών είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την αποτελεσματική προστασία των παιδιών θυμάτων**.[43] Μάλιστα, όπως αναγνωρίζει η Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Παιδιού, τα κράτη συμβαλλόμενα μέρη που εφαρμόζουν τα δικαιώματα του παιδιού είναι σημαντικό να προβλέπουν επαρκείς δημόσιες επενδύσεις, παροχή υπηρεσιών, κατάλληλες υποδομές και διαθέσιμους πόρους που να αξιοποιούνται προς το βέλτιστο συμφέρον των παιδιών, συμπεριλαμβανομένων και των παιδιών στο στάδιο της πρώιμης ηλικίας.[44]

Ειδικότερα, όσον αφορά τις **ανάγκες για προσωρινή ή μακράς διάρκειας φιλοξενία παιδιών που βρίσκονται σε κίνδυνο ή είναι ήδη θύματα σεξουαλικής κακοποίησης ή εκμετάλλευσης**, με εξαίρεση τα «Σπίτια του Παιδιού», τα οποία λόγω του περιορισμένου αριθμού τους απέχουν πολύ από το σημείο όπου θα είναι σε θέση να

---

[41] Ανακοίνωση Επιτροπής προς το ΕΚ, το Συμβούλιο, την ΕΟΚΕ και την Επιτροπή των Περιφερειών, Στρατηγική της ΕΕ για αποτελεσματικότερη καταπολέμηση της σεξουαλικής κακοποίησης παιδιών, COM(2020) 607 final. Βλ. και σελ. 16 του παρόντος (υποσημ. 34).

[42] Βλ. υπόθεση βιασμού 12χρονης από Κολωνό, η οποία υποχρεώθηκε σε τουλάχιστον 4 καταθέσεις: ERT NEWS Σεξουαλική κακοποίηση 12χρονης, 8.10.2022, Κολωνός: Τρεις βιαστές της αναγνώρισε η 12χρονη στην 6ωρη κατάθεσή της, 1.11.2022, CNN GREECE Στον ανακριτή ο 53χρονος που κατηγορείται για το βιασμό της 12χρονης, 10.10.2022, dikastiko Καταθέτει αυτή την ώρα εκ νέου η 12χρονη, 1.11.2022, Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, Στη δημοσιότητα τα στοιχεία και οι φωτογραφίες τριών συλληφθέντων, 18.11.2022.

[43] Βλ. Παρατηρήσεις της ΕΕΔΑ επί του Εθνικού Σχεδίου Δράσης για τα Δικαιώματα του παιδιού, 2018, Συστάσεις της ΕΕΔΑ για την προστασία της παιδικής ηλικίας "Υγεία και Πρόνοια", Μάιος 2014.

[44] Γενικό σχόλιο αριθ. 7 της CRC, (2005), «Εφαρμογή των δικαιωμάτων του παιδιού στην πρώιμη παιδική ηλικία», Έγγραφο του OHECRC/C/GC/7/Rev.1 20 Σεπτέμβριος 2006, παράγραφοι 38 and 39.

καλύψουν τις ανάγκες στο σύνολο της Επικράτειας, οι υφιστάμενες ελάχιστες δομές και τα κέντρα φιλοξενίας κακοποιημένων παιδιών που λειτουργούν και μάλιστα χωρίς ενιαίο πλαίσιο, δεν καλύπτουν τις ανάγκες στην πράξη. Ενώ δηλ. έχουν θεσπιστεί και βρίσκονται σε λειτουργία στη χώρα πάμπολλες δομές και συστήματα φροντίδας, εναλλακτικής φροντίδας, Προνοιακές δομές, δομές φιλοξενίας, ιδρύματα παιδικής προστασίας, δομές ανοιχτής ή κλειστής φροντίδας, ξενώνες κ.α., εντούτοις δε φαίνεται να καλύπτονται από ένα ελάχιστο έστω **συνεκτικό πλαίσιο προδιαγραφών και ούτε να αναλαμβάνουν αυτές οι υπηρεσίες έναν αποκλειστικά εξειδικευμένο ρόλο στη φροντίδα των παιδιών-θυμάτων σεξουαλικής κακοποίησης**.[45] Κρίσιμο είναι επίσης **να προβλεφθούν και να τεθούν σε λειτουργία οργανωμένες δομές υποστήριξης και βοήθειας γονέων, ευάλωτων οικογενειών** και οικογενειών με σύνθετα ψυχοκοινωνικά προβλήματα με στόχο την πρόληψη της παραμέλησης, κακοποίησης και εγκατάλειψης των παιδιών, λαμβανομένου υπόψη και της ανάγκης περαιτέρω ανάπτυξης και διεύρυνσης της εφαρμογής του θεσμού της αναδοχής και, γενικότερα της μετάβασης της φροντίδας από το ίδρυμα στην κοινότητα.[46]

Ομοίως **βασική πτυχή προστασίας** αποτελούν και τα μέτρα που προβλέπουν **δυνατότητα φιλοξενίας γυναικών που έχουν βιώσει σεξουαλική κακοποίηση και των παιδιών τους,**[47] ώστε να αναρρώσουν και να ανοικοδομήσουν την αυτοεκτίμηση και να ανακτήσουν μια αυτοκαθορισμένη και ανεξάρτητη ζωή,[48] όπως άλλωστε καθορίζεται σε διάφορες διεθνείς συμφωνίες, όπως η Διακήρυξη του Πεκίνου και η Πλατφόρμα Δράσης του 1995,[49] η οποία καλεί τα κράτη να «*παρέχουν καλά χρηματοδοτούμενα καταφύγια και βοήθεια ανακούφισης σε κορίτσια και γυναίκες που υφίστανται βία, καθώς και ιατρικές, ψυχολογικές και άλλες συμβουλευτικές υπηρεσίες και δωρεάν ή φθηνή νομική βοήθεια, όπου χρειάζεται, καθώς και κατάλληλη βοήθεια για να μπορέσουν να βρουν μέσα διαβίωσης*». Η ΕΕΔΑ, λαμβανομένης υπόψη της κατάταξη της χώρας μας στον Δείκτη Ισότητας των Φύλων (Gender Equality Index),[50] καθώς και των παρατηρήσεων της Επιτροπής για την Εξάλειψη των Διακρίσεων κατά των Γυναικών,[51]

---

[45] Ενδεικτική της εικόνας είναι η Έρευνα για τη Λειτουργία των Κοινωνικών Υπηρεσιών των Δήμων της Περιφέρειας Αττικής, Περιφερειακό Παρατηρητήριο.

[46] Βλ. και άρθρο 6 (*Εκπαίδευση για παιδιά*) της *Σύμβασης για την Προστασία των Παιδιών ενάντια στη Σεξουαλική Εκμετάλλευση και Σεξουαλική Κακοποίηση* (Σύμβαση Lanzarote).

[47] Βλ. Παρατηρήσεις της ΕΕΔΑ στο Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Ισότητα των Φύλων 2021-2025 του Υπουργείου Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων, 2021.

[48] UN WOMEN, Καταφύγιο για γυναίκες και κορίτσια που κινδυνεύουν ή έχουν επιβιώσει τη βία, Ενότητα Καταφυγίου Μάρτιος 2013.

[49] Beijing Declaration and Platform for Action, που εγκρίθηκε κατά την 16η ολομέλεια, στις 15 Σεπτεμβρίου 1995.

[50] Βλ. EIGE ΕΛΛΑΔΑ, Δείκτης Ισότητας των Φύλων 2021 EIGE. Βλ. επίσης ΕΕΔΑ - Πληροφορίες σχετικά με την εφαρμογή της Σύμβασης για την εξάλειψη όλων των μορφών διακρίσεων κατά των γυναικών – CEDAW, Οκτώβριος 2020.

[51] Σύμβαση για την εξάλειψη των διακρίσεων κατά των γυναικών, Γενική σύσταση αριθ. 35 για τη βία κατά των γυναικών λόγω φύλου, επικαιροποίηση της γενικής σύστασης αριθ. 19,CEDAW/C/GC/35, 14 Ιουλίου 2017, παρ. 20.

εφιστά περαιτέρω τη προσοχή της Πολιτείας στην **ανάγκη λειτουργίας υποστηρικτικών προσβάσιμων δομών σε επίπεδο της κοινότητας**.

Όσον αφορά τους συντελεστές υλοποίησης της δέσμης δράσεων του ΕΣΧΔΣΚΕ, η ΕΕΔΑ υπογραμμίζει την **ανάγκη ενίσχυσης και στελέχωσης του ανθρώπινου δυναμικού των κοινωνικών, υγειονομικών, καθώς και των αστυνομικών και εισαγγελικών αρχών με** κατάλληλα καταρτισμένους επαγγελματίες με σαφείς αρμοδιότητες και υποχρεώσεις υποκείμενους σε διαρκή επιμόρφωση αλλά και σε τακτικούς ελέγχους σε όλο το εύρος της επικράτειας. Υπό το πρίσμα αυτό, η ΕΕΔΑ, αναγνωρίζοντας τόσο τον θεσμικό όσο και τον κοινωνικό ρόλο του σχολείου,[52] προτείνει τη **συστηματική ευαισθητοποίηση όλων των μελών της σχολικής κοινότητας, των εκπαιδευτικών, των μαθητών και των οικογενειών** παράλληλα με την **άμεση πρόβλεψη για παρουσία εξειδικευμένου επαγγελματία σε όλα τα σχολεία και σε όλες τις βαθμίδες καθ' όλο το σχολικό ωράριο**, στον οποίο κανείς θα μπορεί να αναφέρει είτε περιστατικά είτε υπόνοιες σεξουαλικής κακοποίησης.

Αντίστοιχα, για **ανομοιογενείς πρακτικές και σημαντικά κενά κάνει λόγο και ο Συνήγορος του Πολίτη** στις Εκθέσεις του υπογραμμίζοντας ότι οι **κοινωνικές υπηρεσίες των Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης**, σχεδόν στο σύνολό τους είναι σοβαρά **υποστελεχωμένες** και επιπλέον δεν διαθέτουν ένα σαφές και επαρκές θεσμικό πλαίσιο αρμοδιοτήτων σε σχέση με την παιδική προστασία ούτε βεβαίως και για την υποστήριξη οικογενειών των παιδιών θυμάτων σεξουαλικής κακοποίησης.[53] Χωρίς τα κατάλληλα εφόδια από άποψη ανθρώπινου δυναμικού, επιστημονικής επάρκειας, πρωτοκόλλων και πόρων, η απλή ύπαρξη κοινωνικών υπηρεσιών σε όλη την επικράτεια και η εισαγωγή νομοθεσίας για την διεύρυνση των υποχρεώσεων και αρμοδιοτήτων τους δεν μπορούν να διασφαλίσουν την παιδική προστασία στην κοινότητα.[54]

Συστάσεις προς τις αρμόδιες υπηρεσίες και φορείς

- ✓ ***Να λειτουργήσει βάσει ενιαίων προδιαγραφών, δεοντολογίας και πιστοποίησης δίκτυο εξειδικευμένων κοινωνικών δομών και υπηρεσιών υποστήριξης ή/και φιλοξενίας παιδιών θυμάτων σεξουαλικής κακοποίησης και εκμετάλλευσης, το οποίο θα υπόκειται σε συστηματικό ενιαίο κρατικό έλεγχο και εποπτεία από ένα συντονιστικό όργανο και στο οποίο θα μετέχουν όλοι οι εμπλεκόμενοι φορείς (Υπουργείο, Περιφερειακές Διευθύνσεις και Τοπική Αυτοδιοίκηση). Γνώμονας πρέπει να είναι η Αποϊδρυματοποίηση, η αντικατάσταση δηλαδή του ιδρυματοκεντρικού προνοιακού συστήματος και η θεσμοθέτηση άλλων μέτρων «ανοιχτής παιδικής προστασίας»***

---

[52] Βλ. ιστοσελίδα της ΕΕΔΑ: Εκπαίδευση
[53] Συνήγορος του Πολίτη, Ειδική Έκθεση: Προστασία ευάλωτων παιδιών, Αύγουστος 2020, Συνήγορος του Πολίτη, *Τα δικαιώματα των παιδιών που ζουν σε ιδρύματα»,* Μάρτιος 2015.
[54] Συνήγορος του Πολίτη, Ειδική Έκθεση: Προστασία ευάλωτων παιδιών, Αύγουστος 2020.

- ✓ ***Ειδική μέριμνα πρέπει να ληφθεί, σύμφωνα με τις προτάσεις της ΕΣΑΜΕΑ στο παρόν ΕΣΧΔΣΚΕ στο πλαίσιο της διαβούλευσης, ώστε να υλοποιηθεί μια ολιστική παρέμβαση στο υφιστάμενο πλαίσιο δομών και λειτουργιών για την αντιμετώπιση του φαινομένου της σεξουαλικής κακοποίησης και εκμετάλλευσης των ατόμων με αναπηρία, ιδιαίτερα των γυναικών και των παιδιών με αναπηρία και να ληφθούν τα κατάλληλα μέτρα προκειμένου να αποτραπούν όλες οι μορφές εκμετάλλευσης, βίας και κακομεταχείρισης, διασφαλίζοντας, μεταξύ άλλων, τις κατάλληλες μορφές βοήθειας και υποστήριξης, για το φύλο και την ηλικία, για τα άτομα με αναπηρία, τις οικογένειες και όσους τους παρέχουν φροντίδα, συμπεριλαμβανόμενης και της παροχής πληροφοριών και εκπαίδευσης για το πώς να αποφεύγουν, να αναγνωρίζουν και να αναφέρουν τις περιπτώσεις εκμετάλλευσης, βίας και κακομεταχείρισης***[55]
- ✓ ***Οι επαγγελματίες των υποστηρικτικών δομών, των δομών πρόληψης, και ψυχολογικής, κοινωνικής, νομικής στήριξης και φιλοξενίας, οι διερμηνείς, οι επαγγελματίες του τομέα της εκπαίδευσης, καθώς και όλοι οι αρμόδιοι κρατικοί λειτουργοί, συμπεριλαμβανομένων των αρχών επιβολής του νόμου, των δικαστικών και σωφρονιστικών αρχών θα πρέπει να δεσμεύονται έμπρακτα στο πλαίσιο της άσκησης των καθηκόντων τους και να αναλαμβάνουν την ευθύνη της ουσιαστικής υποστήριξης του παιδιού-θύματος καθόλη τη διάρκεια της διαδικασίας με σεβασμό στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του θύματος, όπως η ηλικία, η φυλή, το χρώμα, η θρησκεία, η εθνικότητα ή εθνοτική καταγωγή, ο σεξουαλικός προσανατολισμός, η ταυτότητα ή τα χαρακτηριστικά φύλου ή η αναπηρία.***
- ✓ ***Οι επαγγελματίες που εμπλέκονται στην αντιμετώπιση του νομικού και κοινωνικού φαινομένου της σεξουαλικής κακοποίησης και εκμετάλλευσης παιδιών θα πρέπει στο πλαίσιο της ευθύνης που αναλαμβάνουν να υπόκεινται σε διαρκή έλεγχο, εποπτεία και αξιολόγηση, συνοδευόμενη από την επιβολή πειθαρχικών κυρώσεων σε περιπτώσεις μη ορθής ή ανεπαρκούς άσκησης των καθηκόντων τους.***

ΕΡΩΤΗΜΑ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΠΟΛΙΤΕΙΑ ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΥΠΑΡΞΗ ΚΑΤΑΛΛΗΛΩΝ ΥΠΟΔΟΜΩΝ

Δεδομένου ότι στο πλαίσιο του ΣΧΔ θα ανατεθούν συγκεκριμένα καθήκοντα σε εμπλεκόμενους φορείς και ενδιαφερόμενους και όχι μόνο επαγγελματίες, υφίστανται οι κατάλληλες υποδομές και τα μέσα υλοποίησης, οικονομικά, τεχνικά ή άλλα; Και αν ναι, έχει γίνει η μεγαλύτερη δυνατή αντιστοίχιση μεταξύ των αρμοδιοτήτων αυτών και των συμφερόντων τους και των αποτελεσμάτων που πρέπει να επιτευχθούν μέσω του Σχεδίου Δράσης;

[55] Η Εθνική Συνομοσπονδία Ατόμων με Αναπηρία (ΕΣΑμεΑ) ορίζει μέλος στην Ολομέλεια της ΕΕΔΑ.

Σαφές χρονοδιάγραμμα

Η ΕΕΔΑ επαναλαμβάνει τη σημασία κατά την ανάπτυξη και υλοποίηση Σχεδίων Δράσης της **πρόβλεψης για κατάλληλο χρονοδιάγραμμα εφαρμογής** με την **υιοθέτηση μετρήσιμων και χρονικά οριοθετημένων στόχων**.[56] Τα χρονοδιαγράμματα πρέπει να είναι ρεαλιστικά και να προβλέπουν το κατώτατο και ανώτατο χρονικό όριο έναρξης και ολοκλήρωσης των δράσεων που πρόκειται να υλοποιηθούν.[57] Σε κάθε περίπτωση, είναι σκόπιμο όλες οι προβλεπόμενες προθεσμίες να είναι σύντομες και να λαμβάνεται πάντοτε υπόψη το βέλτιστο συμφέρον του ασυνόδευτου ανηλίκου.

Δεδομένου ότι σύμφωνα με το περιεχόμενο του παρόντος Εθνικού Σχεδίου Δράσης η συνολική διάρκεια υλοποίησής του θα είναι 5 χρόνια (2022-2027), χωρίς να περιλαμβάνεται συγκεκριμένο και ακριβές χρονοδιάγραμμα ανά μέτρο δράσης, γεννώνται σοβαρά ερωτηματικά ως προς την προοπτική υλοποίησης των δράσεων.

Σύσταση προς τις αρμόδιες υπηρεσίες και φορείς

✓ ***Τα μέτρα του ΕΣΧΔΣΚΕ θα πρέπει να προβλέπουν σαφές χρονοδιάγραμμα εφαρμογής με μετρήσιμους και χρονικά οριοθετημένους στόχους.[58] Τα χρονοδιαγράμματα πρέπει να ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα και να προβλέπουν το κατώτατο και ανώτατο χρονικό όριο έναρξης και ολοκλήρωσης των δράσεων που θα υλοποιηθούν.***

ΕΡΩΤΗΜΑ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΠΟΛΙΤΕΙΑ ΓΙΑ ΤΟ ΧΡΟΝΟΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΤΟΥ ΣΧΔ

Λαμβανομένου υπόψη, ότι τα προβλεπόμενα στο ΕΣΧΔΣΚΕ μέτρα εφαρμογής δεν προβλέπουν κατώτατο και ανώτατο χρονικό όριο έναρξης και ολοκλήρωσης, πώς εξασφαλίζεται ότι οι δράσεις πράγματι θα υλοποιηθούν αποτελεσματικά στην πράξη και δεν θα εξαντληθούν σε μια στείρα γραφειοκρατική διαδικασία;

Δείκτες μέτρησης αποτελεσμάτων

Σύμφωνα με τις πάγιες θέσεις της ΕΕΔΑ ένα Εθνικό Σχέδιο Δράσης για τα ανθρώπινα δικαιώματα θα πρέπει να ανταποκρίνεται στις σύγχρονες προκλήσεις, όπως αυτές οριοθετούνται από συγκεκριμένα ποιοτικά και ποσοτικά στοιχεία.[59] Θα πρέπει δηλαδή να περιλαμβάνει **κατάλληλους Δείκτες Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων** (Human Rights'

---

[56] Βλ. σελ. 9-10 του παρόντος.
[57] Κατευθυντήριες γραμμές για τη σύνταξη και εφαρμογή του Εθνικού Σχεδίου Δράσης για τη στέγαση, την πολεοδομική ανάπτυξη και τη διαχείριση της γης στις μεταβαλλόμενες οικονομικά χώρες με βάση τον Χάρτη του ΟΗΕ της Γενεύης για τη βιώσιμη στέγαση UN-Habitat, Ναϊρόμπι, 2017.
[58] Βλ. σελ. 9-10 του παρόντος.
[59] Βλ. Παρατηρήσεις της ΕΕΔΑ επί του Εθνικού Σχεδίου Δράσης για τα Δικαιώματα του παιδιού 2018-2020, 2018.

Indicators) για τη μέτρηση των αποτελεσμάτων και μηχανισμούς παρακολούθησης που να παρέχουν τη δυνατότητα συνεχούς επισκόπησης της διαδικασίας υλοποίησης του Σχεδίου Δράσης.[60] Η χρήση Δεικτών ως **εργαλείο ελέγχου και διαφάνειας** σε ένα Σχέδιο Δράσης, έχει καίρια αξία στο μέτρο που **α)** περιγράφει με αριθμητική ακρίβεια μία πραγματική ή νομική κατάσταση, **β)** παρακολουθεί την πρόοδο και την εξέλιξη ενός Σχεδίου Δράσης, **γ)** μετρά την απόδοση και τα αποτελέσματα των επί μέρους δράσεων, και **δ)** βελτιώνει την επικοινωνία και την ακρίβεια της πληροφορίας μεταξύ των φορέων. Ακολουθώντας τη βασική διάρθρωση που προτείνεται στο κείμενο των κατευθυντήριων αρχών γραμμές για τη σύνταξη και την εφαρμογή του *Εθνικού Σχεδίου Δράσης για τη βιώσιμη στέγαση των Ηνωμένων Εθνών*, ήτοι: ***i) Γιατί είναι απαραίτητη η υιοθέτηση του ΣΧΔ; (Βασικός Στόχος), ii) Ποια είναι η Στρατηγική του; (Στρατηγικός/οί στόχος/οι), iii) Πώς θα υλοποιηθεί/ούν; (Επιμέρους στόχοι - Με ποια Μέτρα – Δράσεις και με ποιους Δείκτες θα υλοποιηθούν), και iv) Ποιο θα έπρεπε να είναι το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα; (Αποτίμηση),***[61] η Εθνική Επιτροπή εκτιμά ότι οι απαντήσεις στα ανωτέρω 4 ερωτήματα θα πρέπει να συνιστούν και τη βασική δομή και διάρθρωση του παρόντος Σχεδίου.

Όπως αναφέρθηκε, οι **Δείκτες ΣΧΔ που αφορούν τα παιδιά θα πρέπει σε γενικές γραμμές να είναι προσαρμοσμένοι στη Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού** ως το πιο εξειδικευμένο εργαλείο ελέγχου για την αξιολόγηση των αποτελεσμάτων των εθνικών πολιτικών και μέτρων για το παιδί.[62] Σκόπιμο δηλαδή θα ήταν **το περιεχόμενο των Δεικτών να ευθυγραμμίζεται με τις τέσσερις θεμελιώδεις αρχές της ΔΣΔΠ**: την αρχή της μη διάκρισης (άρθρο 2),[63] το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού (άρθρο 3), το δικαίωμα στη ζωή (άρθρο 6) και τη συμμετοχικότητα (άρθρο 12) που περιγράφονται από την Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Παιδιού.[64] Συγκεκριμένα σε σχέση με το ΕΣΧΔΣΚΕ, οι Δείκτες ανταποκρινόμενοι στην **αρχή της μη διάκρισης** (άρθρο 2 ΔΣΔΠ και άρθρο 2 της Σύμβασης Lanzarote), θα πρέπει να διαφοροποιούνται στη βάση επί μέρους κριτηρίων όπως η ηλικία, η εθνική καταγωγή, η κοινωνικο-οικονομική κατάσταση, η ύπαρξη αναπηρίας, το φύλο κλπ. Όσον αφορά το **βέλτιστο συμφέρον του παιδιού** (άρθρο 3 ΔΣΔΠ, άρθρα 14, 30 και 31 της Σύμβασης Lanzarote), οι Δείκτες θα πρέπει να μπορούν να αξιολογήσουν κατά πόσο αυτό αποτελεί το κυρίαρχο κριτήριο σε όλα τα

---

[60] Κατευθυντήριες γραμμές για τη σύνταξη και εφαρμογή του Εθνικού Σχεδίου Δράσης για τη στέγαση, την πολεοδομική ανάπτυξη και τη διαχείριση της γης στις μεταβαλλόμενες οικονομικά χώρες βάσει του Χάρτη της Γενεύης των Ηνωμένων Εθνών για τη βιώσιμη στέγαση UN-Habitat,Ναϊρόμπι, 2017.

[61] Κατευθυντήριες γραμμές για τη σύνταξη και εφαρμογή του Εθνικού Σχεδίου Δράσης για τη στέγαση, την πολεοδομική ανάπτυξη και τη διαχείριση της γης στις μεταβαλλόμενες οικονομικά χώρες βάσει του Χάρτη της Γενεύης των Ηνωμένων Εθνών για τη βιώσιμη στέγαση UN-Habitat,Ναϊρόμπι, 2017, σελ. 8.

[62] FRA, «Ανάπτυξη δεικτών για την προστασία, τον σεβασμό και την προώθηση του παιδιού στην Ευρωπαϊκή Ένωση»(2010), σελ. 14.

[63] Βλ. και άρθρο 2 (αρχή της μη διάκρισης) της *Σύμβασης για την Προστασία των Παιδιών ενάντια στη Σεξουαλική Εκμετάλλευση και Σεξουαλική Κακοποίηση* (Σύμβαση Lanzarote).

[64] FRA, «Ανάπτυξη δεικτών για την προστασία, τον σεβασμό και την προώθηση του παιδιού στην Ευρωπαϊκή Ένωση» (2010), σελ. 21.

στάδια της διαδικασίας συνδρομής και παροχής προστασίας, συμπεριλαμβανομένης της ποινικής διαδικασίας, στα παιδιά-θύματα σεξουαλικών εγκλημάτων. Σχετικά με το **δικαίωμα του παιδιού στη ζωή** (άρθρο 6 ΔΣΔΠ), οι Δείκτες θα πρέπει να αποδίδουν το μέτρο βάσει του οποίου η Ελληνική Πολιτεία εξασφαλίζει όχι απλώς την προστασία της ζωής των παιδιών των παιδιών αλλά παρέχει και τα μέσα και τις κατάλληλες υπηρεσίες για τον σκοπό αυτό. Τέλος, ως προς την **αρχή της παιδικής συμμετοχικότητας** (άρθρο 12 ΔΣΔΠ και άρθρο 9 της Σύμβασης Lanzarote), οι Δείκτες που θα επιλέξει να χρησιμοποιήσει η Ελληνική Πολιτεία θα πρέπει να είναι σε θέση: **α)** να μετρούν/αξιολογούν κατά πόσο η εθνική νομοθεσία και πρακτική διευκολύνει και **ενθαρρύνει την παιδική συμμετοχικότητα** σε νομικές και πολιτικές διαδικασίες που τα αφορούν, και **β)** να κάνουν χρήση ποιοτικών και ποσοτικών στοιχείων που προκύπτουν με την εφαρμογή συμμετοχικών διαδικασιών, δηλαδή **διαδικασιών που λαμβάνουν υπόψη τη γνώμη των παιδιών**. Τέλος, στο παρόν ΕΣΧΔΣΚΕ συστήνεται η συμπερίληψη των γενικών Δεικτών που προτείνει ο Οργανισμός Θεμελιωδών Δικαιωμάτων (FRA) στη θεματική κατηγορία για την σεξουαλική και οικονομική εκμετάλλευση, υιοθετώντας ουσιαστικά την τυπολογία που προκύπτει από τη Διεθνή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού (CRC), όπως ερμηνεύεται από την ομώνυμη Επιτροπή των ΗΕ, ως εξής: **i)** ταυτοποίηση θυμάτων, **ii)** προστασία θυμάτων, **iii)** άσκηση δίωξης κατά δραστών, και **iv)** μέτρα πρόληψης κατά της παιδικής κακοποίησης και εκμετάλλευσης.[65]

Σύσταση προς τις αρμόδιες υπηρεσίες και φορείς

✓ ***Σχετικά με το εν λόγω ΕΣΧΔΣΚΕ θα ήταν σκόπιμο να μελετηθούν και να επιλεγούν οι κατάλληλοι Δείκτες Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (Human Rights' Indicators) οι οποίοι θα διευκολύνουν: α) την ακριβή περιγραφή και αποτύπωση μίας πραγματικής ή νομική κατάστασης, β) την παρακολούθηση της προόδου και της εξέλιξης του Σχεδίου Δράσης, γ) τη μέτρηση της αποδοτικότητας και των αποτελεσμάτων των επί μέρους δράσεων, και δ) τη βελτίωση της επικοινωνίας και της ακρίβειας της πληροφορίας μεταξύ των εμπλεκόμενων φορέων.[66]***

ΕΡΩΤΗΜΑ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΠΟΛΙΤΕΙΑ ΓΙΑ ΔΕΙΚΤΕΣ

Λαμβανομένου υπόψη, ότι στο ΕΣΧΔΣΚΕ δεν περιλαμβάνονται Δείκτες μέτρησης αποτελεσμάτων των δράσεων, πώς διασφαλίζεται: i) η επιτυχία του ΣΧΔ; και ii) σε περίπτωση που σχεδιαστούν και υιοθετηθούν Δείκτες σε μεταγενέστερο

---

[65] FRA, «Ανάπτυξη δεικτών για την προστασία, τον σεβασμό και την προώθηση του παιδιού στην Ευρωπαϊκή Ένωση» (2010), σελ. 14. Βλ. και Παρατηρήσεις της ΕΕΔΑ επί του Εθνικού Σχεδίου Δράσης για τα Δικαιώματα του παιδιού, 2018, σελ. 73 επ.

[66] Βλ. Παρατηρήσεις της ΕΕΔΑ επί του Εθνικού Σχεδίου Δράσης για τα Δικαιώματα του παιδιού 2018-2020, 2018, σελ. 70-71.

στάδιο, με ποια διαδικασία και από ποιο όργανο θα πραγματοποιηθεί αυτό και πώς θα εξασφαλιστεί η ορθή χρήση τους με σεβασμό στη διαφύλαξη των θεμελιωδών ατομικών δικαιωμάτων των παιδιών-θυμάτων σεξουαλικών εγκλημάτων, όπως η γενετήσια ελευθερία, η ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας, το αγαθό της ανηλικότητας κ.α.;

Πρακτική εφαρμογή

Η ΕΕΔΑ έχει εκφράσει επανειλημμένα και παραμένει σκεπτική ως προς την **αποτελεσματική εφαρμογή του εθνικού νομοθετικού πλαισίου** στην πράξη, υπογραμμίζοντας πως στη χώρα μας ενώ κατά κανόνα υφίσταται το θεσμικό πλαίσιο, συχνά **είτε απλώς δεν εφαρμόζεται είτε δεν εξειδικεύεται** μέσα από κατάλληλα μέτρα εφαρμογής ώστε να μπορέσει να εφαρμοστεί. Η λειτουργία ενός αποτελεσματικού συστήματος προστασίας των παιδιών θυμάτων σεξουαλικής κακοποίησης αποτέλεσε άλλωστε και το κίνητρο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής να προχωρήσει στην εκπόνηση Στρατηγικής για την αποτελεσματικότερη καταπολέμηση της σεξουαλικής κακοποίησης παιδιών.

Όπως επισημαίνεται στο κείμενο της Ευρωπαϊκής Στρατηγικής, αναφορικά με την εφαρμογή του υφιστάμενου ενωσιακού πλαισίου κοινών κανόνων, τα κράτη μέλη έχουν σημειώσει σημαντική **πρόοδο στην εφαρμογή της Οδηγίας 2011/93/ΕΕ *για τη σεξουαλική κακοποίηση παιδιών***, η οποία καλύπτει την πρόληψη, την εξιχνίαση και τη δίωξη αδικημάτων, καθώς και τη συνδρομή και την προστασία των θυμάτων,[67] εντούτοις, εξακολουθεί να υπάρχει σημαντικό περιθώριο για την επίτευξη του δυναμικού της οδηγίας μέσω της **πλήρους εφαρμογής** όλων των διατάξεών της από τα κράτη μέλη. Στο πλαίσιο εφαρμογής της Οδηγίας 2011/93/ΕΕ που αποτελεί και το **πρώτο ολοκληρωμένο νομικό μέσο της ΕΕ** για τη θέσπιση ελάχιστων αυστηρών κανόνων όσον αφορά τον **ορισμό** των ποινικών αδικημάτων και των κυρώσεων στον τομέα της σεξουαλικής κακοποίησης και σεξουαλικής εκμετάλλευσης παιδιών και του υλικού σεξουαλικής κακοποίησης παιδιών, **εξακολουθούν να υπάρχουν σοβαρές προκλήσεις στους τομείς της πρόληψης** (ιδίως στα προγράμματα πρόληψης για παραβάτες και για άτομα που φοβούνται ότι ενδέχεται να διαπράξουν αδίκημα), του **ποινικού δικαίου** (ιδίως στον ορισμό των αδικημάτων και στο επίπεδο των ποινών), καθώς και στα **μέτρα βοήθειας, στήριξης και προστασίας** για τα **παιδιά-θύματα.**[21] Η **Ελλάδα το 2019 ήταν ανάμεσα στα κράτη μέλη κατά των οποίων κινήθηκαν διαδικασίες επί**

---

[67] Οδηγία 2011/93/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 13ης Δεκεμβρίου 2011, σχετικά με την καταπολέμηση της σεξουαλικής κακοποίησης και της σεξουαλικής εκμετάλλευσης παιδιών και της παιδικής πορνογραφίας (ΕΕ L 335 της 17.12.2011), η οποία έχει μεταφερθεί στην εθνική έννομη τάξη με το Ν. 4267/2014 *Καταπολέμηση της σεξουαλικής κακοποίησης και εκμετάλλευσης παιδιών και της παιδικής πορνογραφίας και άλλες διατάξεις* (ΦΕΚ 137 Α/12.6.2014).

παραβάσει από την Επιτροπή, προκειμένου να διασφαλιστεί η πλήρης εφαρμογή της Οδηγίας.[68]

Για τη λειτουργία ενός αποτελεσματικού συστήματος προστασίας των παιδιών-θυμάτων σεξουαλικής κακοποίησης, η ΕΕΔΑ επαναλαμβάνει ότι βασική προϋπόθεση αποτελεί καταρχήν η **γνώση και ενημέρωση των θυμάτων** σχετικά με τα δικαιώματά τους και ακολούθως η **διευκόλυνση της πρόσβασής τους σε υπηρεσίες νομικής και κοινωνικής υποστήριξης**, καθώς και σε **ασφαλείς υπηρεσίες υγείας** που να ανταποκρίνονται στις ειδικές ανάγκες των θυμάτων καθόλη τη διάρκεια της διαδικασίας.[69] Παράλληλα τα παιδιά θα πρέπει να ενημερώνονται στο πλαίσιο της εκπαίδευσής τους σε όλες τις σχολικές βαθμίδες, για τα διαφορετικά είδη βίας, όπως σωματική τιμωρία, εκφοβισμός, σεξουαλική παρενόχληση και κακοποίηση και λεκτική και συναισθηματική κακοποίηση. Συνολικά γνώμονας για την αποτελεσματική υλοποίηση των μέτρων στην πράξη θα πρέπει να είναι μια ολιστική προσέγγιση με έμφαση στη **μη ανοχή όλων των μορφών βίας**.[70]

Επιπλέον θεμελιώδες κριτήριο για την εφαρμογή των οποιωνδήποτε μέτρων συνιστά η **λήψη αυστηρών μέτρων για τη μείωση του κινδύνου δευτερογενούς θυματοποίησης των παιδιών-θυμάτων** λόγω της συμμετοχής τους σε χρονοβόρες ποινικές διαδικασίες, συμπεριλαμβανομένης της έκθεσής τους σε επαφή με τους δράστες, τις δικαστικές αρχές και/ή το ευρύ κοινό και λόγω και του ρόλου που διαδραματίζουν τα ΜΜΕ.[71] **Το πρόβλημα καθίσταται εντονότερο στις περιπτώσεις των πλέον ευάλωτων θυμάτων, όπως τα παιδιά με αναπηρία, τα παιδιά με μεταναστευτικό ή προσφυγικό υπόβαθρο, τα παιδιά Ρομά και τα παιδιά ΛΟΑΤΚΙ+**.[72]

---

[68] Δέσμη παραβάσεων Οκτωβρίου: κυριότερες αποφάσεις Βρυξέλλες, 10 Οκτωβρίου 2019. Η Επιτροπή αποφάσισε να κινήσει διαδικασίες επί παραβάσει κατά 13 κρατών μελών για εσφαλμένη εφαρμογή της Οδηγίας 2011/93/ΕΕ.

[69] Η Επιτροπή για τα δικαιώματα του Παιδιού αναγνωρίζει διαφορετικές μορφές βίας κατά των παιδιών: άρθρο 19 (βία, παραμέληση, εκμετάλλευση) και 36 (σεξουαλική βία και εκμετάλλευση) της Σύμβασης για τα δικαιώματα του Παιδιού.

[70] Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Παιδιού, ημέρα γενικής συζήτησης για την ενδοοικογενειακή βία κατά των παιδιών και τη βία στα σχολεία, Βία κατά των Παιδιών, εντός της οικογένειας και στα σχολεία, Έκθεση για την εικοστή όγδοη σύνοδο, 28 Σεπτεμβρίου 2001 CRC/C/111, 2001, παρ. 697, 706, 724 and 727.

[71] Βλ. σελ. 18, 34 και 39-40 του παρόντος.

[72] Βλ. Γραπτές απαντήσεις της ΕΕΔΑ στον Κατάλογο Θεμάτων αναφορικά με την εξέταση της ενοποιημένης τέταρτης έως έκτης περιοδικής έκθεσης της Ελλάδας προς την Επιτροπή των ΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού προς την Επιτροπή των ΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού, Δεκέμβριος 2021, σελ. 8-10. Παρατηρήσεις της ΕΕΔΑ σχετικά με την εφαρμογή της Συνθήκης του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού στην Ελλάδα, Ιανουάριος 2020, Συστάσεις της Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Παιδιού στις Καταληκτικές Παρατηρήσεις για την Ελλάδα στην ενοποιημένη τέταρτη έως έκτη περιοδική έκθεση της Ελλάδας προς την Επιτροπή, CRC/C/GRC/CO/4-6, 28.6.2022, παρ. 17 και 18, σελ. 4.
Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το ΕΚ, το Συμβούλιο, την ΕΟΚΕ και την Επιτροπή των Περιφερειών, Στρατηγική της ΕΕ για τα δικαιώματα των θυμάτων (2020-2025), COM(2020) 258 final, Οδηγία 2012/29/ΕΕ του ΕΚ και του Συμβουλίου, της 25ης Οκτωβρίου 2012, για τη θέσπιση ελάχιστων προτύπων σχετικά με τα δικαιώματα, την υποστήριξη και την προστασία θυμάτων της εγκληματικότητας και για την αντικατάσταση της απόφασης-πλαισίου 2001/220/ΔΕΥ του Συμβουλίου), Οδηγία 2011/36/ΕΕ του ΕΚ και

Σύσταση προς τις αρμόδιες υπηρεσίες και φορείς

- ✓ ***Γνώμονα για την αποτελεσματική υλοποίηση των μέτρων του ΕΣΧΔΣΚΕ θα πρέπει να αποτελεί η ολιστική προσέγγιση με έμφαση στη μη ανοχή όλων των μορφών βίας***
- ✓ ***Μεταξύ των βασικών προτεραιοτήτων του ΕΣΧΔΣΚΕ θα πρέπει να περιλαμβάνεται η διευκόλυνση της γνώσης και ενημέρωσης των παιδιών και των παιδιών-θυμάτων σχετικά με τα δικαιώματά τους και ακολούθως η διευκόλυνση της πρόσβασής τους σε υπηρεσίες νομικής και κοινωνικής υποστήριξης, καθώς και σε ασφαλείς υπηρεσίες υγείας.***

✓ ***ΕΡΩΤΗΜΑ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΠΟΛΙΤΕΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΠΙΤΥΧΗ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ ΣΧΔ***

Δεδομένου ότι βασική προϋπόθεση για την επιτυχή υλοποίηση των προβλεπόμενων δράσεων του ΕΣΔ είναι η ορθή αξιολόγησή τους στην πράξη, ποιες είναι οι εγγυήσεις παροχής έμπρακτης κοινωνικής και νομικής στήριξης των παιδιών-θυμάτων σεξουαλικής κακοποίησης και εκμετάλλευσης;

ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΕΠΙ ΤΩΝ ΟΡΙΖΟΝΤΙΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΤΟΥ ΕΣΔΣΚΕ 2022-2027

Παρατηρήσεις της ΕΕΔΑ επί του 1ου Άξονα Πολιτικής: Ενιαίο Εθνικό Πρωτόκολλο Διαχείρισης Κρουσμάτων

Ο **Πρώτος Άξονας Πολιτικής**, ο οποίος προβλέπει τη θέσπιση ενός *Ενιαίου Εθνικού Πρωτοκόλλου Διαχείρισης Κρουσμάτων* με διατομεακές προβλέψεις για τον τρόπο λειτουργίας των εμπλεκόμενων υπηρεσιών δικαιοσύνης, προστασίας του πολίτη, υγείας, πρόνοιας και εκπαίδευσης που θα καλύπτει και θα περιγράφει όλες τις φάσεις παρέμβασης σε ευθυγράμμιση και με τη Σύμβαση Lanzarote (άρθρο 37 «*Καταγραφή και Αποθήκευση των δεδομένων, σε εθνικό επίπεδο για τους καταδικασθέντες για γενετήσια εγκλήματα*»), αξιολογείται ως ένα **σημαντικό βήμα** από την ΕΕΔΑ. Στο Πρωτόκολλο θα περιγράφονται με σαφήνεια τόσο η **αλληλουχία των διαδικασιών** όσο και οι **ρόλοι** και οι ενέργειες των εισαγγελικών λειτουργών, των επαγγελματιών υγείας, των κοινωνικών λειτουργών, της αστυνομίας και των εκπαιδευτικών λειτουργών στα περιστατικά σεξουαλικής θυματοποίησης παιδιών, όπου η εισαγγελική αρχή θα έχει συντονιστικό

του Συμβουλίου, της 5ης Απριλίου 2011, για την πρόληψη και την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων και για την προστασία των θυμάτων της, καθώς και για την αντικατάσταση της απόφασης-πλαισίου 2002/629/ΔΕΥ του Συμβουλίου και Οδηγία 2011/93/ΕΕ του ΕΚ και του Συμβουλίου, της 13ης Δεκεμβρίου 2011, σχετικά με την καταπολέμηση της σεξουαλικής κακοποίησης και της σεξουαλικής εκμετάλλευσης παιδιών και της παιδικής πορνογραφίας και την αντικατάσταση της απόφασης-πλαισίου 2004/68/ΔΕΥ του Συμβουλίου.

ρόλο. Όσον αφορά τη χρήση του όρου «κρούσματα» προτείνεται η αντικατάστασή του από τον όρο «περιστατικά» ως περισσότερο δόκιμος.

✓ ***ΕΡΩΤΗΜΑ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΠΟΛΙΤΕΙΑ ΓΙΑ ΤΟ ΕΝΙΑΙΟ ΠΡΩΤΟΚΟΛΛΟ***

Πώς διασφαλίζεται στην πράξη η άμεση και χωρίς καθυστερήσεις σύνταξη ενός ενιαίου, συνεκτικού και εύχρηστου από όλους τους επαγγελματίες και εθελοντές Πρωτοκόλλου για τα στάδια διαχείρισης των περιστατικών σεξουαλικής κακοποίησης και εκμετάλλευσης με σεβασμό στο παιδί-θύμα χωρίς τον κίνδυνο να εξαντληθεί το όλο εγχείρημα σε μία στείρα γραφειοκρατική διαδικασία και μια σειρά συσκέψεων μεταξύ εμπλεκομένων προσώπων και φορέων άνευ κατάλληλης εμπειρίας στον τομέα και επαρκούς δράσης στο πεδίο συμπλήρωσης καταλόγων ελέγχου;

Παρατηρήσεις της ΕΕΔΑ επί του 2ου Άξονα Πολιτικής: Εθνικό Αρχείο Καταγραφής και Επιτήρησης Κρουσμάτων

Ο **Δεύτερος Άξονας Πολιτικής** που προβλέπει τη λειτουργία *Εθνικού Αρχείου Καταγραφής και Επιτήρησης Κρουσμάτων* σεξουαλικά κακοποιημένων παιδιών με στόχο την δημιουργία ενιαίας βάσης καταγραφής όλων των περιστατικών σεξουαλικής κακοποίησης και εκμετάλλευσης παιδιών στην χώρα, καθώς και των ενεργειών αντιμετώπισής τους, συνιστά επίσης μία πολύ **θετική εξέλιξη που έρχεται να συμπληρώσει ένα υφιστάμενο κενό**. Η ΕΕΔΑ προτρέπει της αρμόδιες Αρχές στη δημιουργία ενός ενιαίου Αρχείου, όπου θα καταγράφονται **ανεξαιρέτως** όλα τα περιστατικά κακοποίησης παιδιών **από όλους τους φορείς υπηρεσιών παιδικής προστασίας δημοσίου και ιδιωτικού δικαίου** (από δομές έως και τηλεφωνικά κέντρα για Παιδιά), ώστε να υπάρχει μια συνολική εθνική καταγραφή των περιστατικών κακοποίησης παιδιών και **να αποφευχθεί ο κατακερματισμός των στοιχείων**.

Σχετικά με την αναφορά στο κείμενο του Σχεδίου Δράσης της Διαβούλευσης στο άρθρο 37 της Σύμβασης Lanzarote (άρθρο 37 «*Καταγραφή και αποθήκευση εθνικών δεδομένων για καταδικασμένους δράστες σεξουαλικών εγκλημάτων*»),[73] επισημαίνεται από την ΕΕΔΑ ότι η συγκεκριμένη διάταξη αφορά την **αποθήκευση των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα αποκλειστικά των δραστών για τους σκοπούς της πρόληψης και προστασίας των θυμάτων**.[74] Με αφορμή τις Πολιτικές του συγκεκριμένου Άξονα και με γνώμονα την αποτελεσματικότερη πρόληψη των ειδεχθών αυτών εγκλημάτων, η ΕΕΔΑ **προτείνει τη δημιουργία ενός ανεξάρτητου «Μητρώου Σεξουαλικών Παραβατών»**, όπου θα καταχωρούνται τα στοιχεία όλων των καταδικασμένων

[73] Σελ. 28 του κειμένου του Σχεδίου Δράσης για την Προστασία Παιδιών από τη Σεξουαλική Κακοποίηση και Εκμετάλλευση 2022-2027.

[74] Επεξηγηματική Έκθεση CETS 201 Προστασία των παιδιών από τη σεξουαλική εκμετάλλευση και τη σεξουαλική κακοποίηση σελ. 36-37, παρ.243-250.

σεξουαλικών δραστών, και στη βάση του οποίου οι δράστες θα καλούνται να κοινοποιήσουν στην αρμόδια αρχή προσωπικές πληροφορίες, όπως το όνομα, τη διεύθυνση και την ημερομηνία γέννησής τους, και να ενημερώνουν αμέσως την αρχή εάν αλλάξουν οι προσωπικές τους συνθήκες. Στο ίδιο πνεύμα, η Κοινοβουλευτική Συνέλευση του Συμβουλίου της Ευρώπης,[75] αποφάσισε ότι οι πληροφορίες στο Μητρώο μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την αξιολόγηση του κινδύνου που εγκυμονεί ο δράστης για την κοινότητα και για τη διαχείριση αυτού του κινδύνου. Το δε Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (ΕΔΔΑ) παραδέχτηκε ότι παρά το γεγονός, ότι τα **Μητρώα σεξουαλικών παραβατών παρεμβαίνουν στην ιδιωτική ζωή των δραστών, αυτό δεν σημαίνει ότι είναι αυτοδικαίως ασύμβατα με τα πρότυπα της ΕΣΔΑ**. Στην υπόθεση *Adamson κατά Ηνωμένου Βασιλείου*,[76] το ΕΔΔΑ έκρινε ότι η υποχρέωση του προσφεύγοντα να κοινοποιήσει στην αστυνομία τα στοιχεία του βάσει του νόμου περί σεξουαλικών παραβατών συνιστούσε μεν παρέμβαση στην ιδιωτική ζωή του βάσει του άρθρου 8 (*Δικαίωμα σεβασμού της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής*) της ΕΣΔΑ, αλλά αυτή η παρέμβαση ήταν απαραίτητη και ανάλογη «*με την πρόληψη του εγκλήματος και την προστασία των δικαιωμάτων και ελευθεριών των άλλων*». Ως εκ τούτου, το Δικαστήριο απέρριψε την προσφυγή ως «*προδήλως αβάσιμη*». Επιπλέον, στην υπόθεση *Gardel κατά Γαλλίας*,[77] το ΕΔΔΑ τόνισε ότι τα σεξουαλικά αδικήματα είναι σαφώς μια ιδιαίτερα καταδικαστέα μορφή εγκληματικής δραστηριότητας από την οποία τα παιδιά και άλλα ευάλωτα άτομα έχουν το δικαίωμα να προστατεύονται αποτελεσματικά από το κράτος. Το Δικαστήριο έκρινε ότι η συμπερίληψη στην εθνική βάση δεδομένων σεξουαλικών παραβατών και οι αντίστοιχες υποχρεώσεις για τους ενδιαφερόμενους δεν συνιστούν «ποινή» κατά την έννοια του άρθρου 7 § 1 της ΕΣΔΑ (*Μη επιβολή ποινής άνευ νόμου*) και ότι αντίθετα, θεωρούνται προληπτικό μέτρο, για το οποίο μάλιστα δεν θα έπρεπε να ισχύει η αρχή της μη αναδρομικότητας, όπως προβλέπεται στο εν λόγω άρθρο.

Υπό το φως των ανωτέρω, η ΕΕΔΑ, λαμβανομένου υπόψη του γεγονότος ότι εν προκειμένω η χρήση στοιχείων των καταδικασμένων ή και υπόδικων κακοποιητών δεν θα γίνεται μόνο για ενδοδικαστικούς, αλλά και για εξωδικαστικούς σκοπούς, κρίνει αναγκαίο να υπογραμμίσει ότι **η λειτουργία του Αρχείου θα πρέπει αφενός μεν να μην προσβάλλει το τεκμήριο αθωότητας, αφετέρου δε οι σχετικές καταγραφές σε αυτό να στοιχούνται από κάθε άποψη προς τις πρόνοιες του Γενικού Κανονισμού Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα.**

✓ ***ΕΡΩΤΗΜΑ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΠΟΛΙΤΕΙΑ ΓΙΑ ΤΟ ΕΘΝΙΚΟ ΑΡΧΕΙΟ***

[75] PACE Resolution 1733 (2010) Reinforcing measures against sex offenders
[76] ECtHR, *Adamson v the United Kingdom,* 26.1.1999.
[77] ECtHR, *Gardel v. France*, 17.12.2009.

Πέρα από την καταγραφή και τήρηση δεδομένων στο Αρχείο Κρουσμάτων, υπάρχει μέριμνα και για την παρακολούθηση των περιστατικών σε όλα τα στάδια, ήτοι από την αντίληψη ή ενημέρωση του επαγγελματία/του εμπλεκόμενου φορέα/της υπηρεσίας για το συγκεκριμένο περιστατικό ή από την αναφορά/καταγγελία του περιστατικού αυτού, και μετά το πέρας της αστυνομικής έρευνας ή το πέρας της ποινικής διαδικασίας με στόχο πάντοτε την βελτίωση της υποστήριξης των θυμάτων σεξουαλικής κακοποίησης αλλά και της πρόληψης της επαναθυματοποίησης αυτών;

Παρατηρήσεις της ΕΕΔΑ επί του 3ου Άξονα Πολιτικής: Πλαίσιο ελέγχου εργαζομένων και εθελοντών - Ειδικό Ποινικό Μητρώο για αδικήματα σεξουαλικής βίας κατά ανηλίκων

Ο **Τρίτος Άξονας Πολιτικής** θέτει αφενός **πλαίσιο ελέγχου** από πλευράς των φορέων που απασχολούν εργαζόμενους ή εθελοντές που έρχονται σε επαφή με παιδιά για τυχόν κατηγορίες σεξουαλικής εκμετάλλευσης ανηλίκων και αφετέρου προβλέπει τη **θέσπιση *Ειδικού Ποινικού Μητρώου*** *για αδικήματα σεξουαλικής βίας κατά ανηλίκων από εργαζομένους και εθελοντές*. Πρόκειται για μέτρα σύμφωνα με τη Σύμβαση Lanzarote (άρθρο 5 «*Πρόσληψη, εκπαίδευση και ευαισθητοποίηση των προσώπων που κατά την εργασία τους έρχονται σε τακτικές επαφές με τα παιδιά*»), και συγκεκριμένα με την παρ. 3 της διάταξης, όπου θεσπίζεται **σαφή υποχρέωση** των συμβαλλομένων μερών να διαφυλάττουν, ότι όλοι **οι υποψήφιοι επαγγελματίες,** οι οποίοι εξασκούν επαγγέλματα που περιλαμβάνουν τακτικές επαφές με παιδιά, **δεν έχουν καταδικασθεί** για πράξεις σεξουαλικής κακοποίησης ή εκμετάλλευσης, με στόχο την πρόληψη τέτοιων εγκλημάτων. Παράλληλα τα προβλεπόμενα μέτρα εναρμονίζονται και με τη διάταξη του άρθρου 10 (Ακαταλληλότητα λόγω καταδίκης) της Οδηγίας 2011/93/ΕΕ για τη σεξουαλική εκμετάλλευση παιδιών,[78] η οποία θεσπίζει υποχρέωση των κρατών μελών να επιβάλλουν προσωρινή ή μόνιμη απαγόρευση άσκησης επαγγελματικών δραστηριοτήτων που περιλαμβάνουν τακτικές επαφές με παιδιά σε βάρος φυσικών προσώπων που έχουν καταδικαστεί για τα εν λόγω αδικήματα. Το Εθνικό Αρχείο, όπου θα καταχωρίζεται κάθε καταδικαστική απόφαση που αφορά τα παραπάνω αδικήματα, θεσπίζει στην ουσία ένα **επιπλέον πλαίσιο ελέγχου επαγγελματιών ή υποψήφιων εργαζομένων ή**

[78] Οδηγία 2011/93/ΕΕ του ΕΚ και του Συμβουλίου σχετικά με την καταπολέμηση της σεξουαλικής κακοποίησης και της σεξουαλικής εκμετάλλευσης παιδιών και της παιδικής πορνογραφίας και την αντικατάσταση της απόφασης-πλαίσιο 2004/68/ΔΕΥ του Συμβουλίου. Η παρ. 1 της Οδηγίας έχει ενσωματωθεί σε εθνικό δίκαιο με τη διάταξη του Ν. 4267/2014 *Καταπολέμηση της σεξουαλικής κακοποίησης και εκμετάλλευσης παιδιών και της παιδικής πορνογραφίας και άλλες διατάξεις* (ΦΕΚ 137 Α/12.6.2014), όπως τροποποιήθηκε με τις διατάξεις του Ν. 4619/2019 *Κύρωση του Ποινικού Κώδικα* (ΦΕΚ 95 Α/11.6.2019) και τις διατάξεις του Ν. 4947/2022 *Ενσωμάτωση της Οδηγίας (ΕΕ) 2019/713 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 17ης Απριλίου 2019 για την καταπολέμηση της απάτης και της πλαστογραφίας μέσων πληρωμής πλην των μετρητών και την αντικατάσταση της απόφασης-πλαίσιο 2001/413/ΔΕΥ του Συμβουλίου (L 123) και λοιπές επείγουσες διατάξεις* (ΦΕΚ 124 Α/23.6.2022).

εθελοντών εργαζομένων που απασχολούνται ή σκοπεύουν να απασχοληθούν σε υπηρεσίες και δομές με παιδιά. Στο πλαίσιο αυτό η ΕΕΔΑ εκφράζει την ικανοποίησή της για την **υιοθέτηση του Ν. 4995/2022 με τον οποίο διευκολύνεται πλέον η ανταλλαγή** πληροφοριών που προέρχονται από Ποινικά Μητρώα μεταξύ των αρμόδιων Αρχών των κρατών μελών με αποτελεσματικό, ταχύ και ακριβή τρόπο.[79] Προστιθέμενη αξία του νέου Νόμου συνιστά και το γεγονός ότι προβλέπεται η καταχώρηση στα Δελτία Ποινικού Μητρώου της ποινικής δίωξης που έχει ασκηθεί, μεταξύ των άλλων, και για τα παραπάνω αδικήματα,[80] δημιουργώντας ουσιαστικά μία βάση δεδομένων, η οποία παρέχει περαιτέρω εγγυήσεις προστασίας της ανηλικότητας, σε δημόσιους ή ιδιωτικούς φορείς που το αντικείμενό τους άπτεται της προστασίας, φροντίδας, περίθαλψης και εκπαίδευσης των ανηλίκων,[81] κι επικυρώνοντας έτσι και θεσμικά την υποχρέωση της Πολιτείας που πηγάζει από τη διάταξη του άρθρου 5 της Σύμβασης Lanzarote.

✓ ***ΕΡΩΤΗΜΑ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΠΟΛΙΤΕΙΑ ΓΙΑ ΤΟ ΕΙΔΙΚΟ ΠΟΙΝΙΚΟ ΜΗΤΡΩΟ***

Με ποιες διαδικασίες ελέγχου και από ποια όργανα διασφαλίζεται στην πράξη ότι τόσο οι υποψήφιοι άσκησης επαγγελματικών δραστηριοτήτων, οι οποίες περιλαμβάνουν τακτικές επαφές με παιδιά, δεν έχουν καταδικαστεί για πράξεις σεξουαλικής εκμετάλλευσης ή κακοποίησης παιδιών όσο και ότι οι ήδη εργαζόμενοι και εθελοντές με παιδιά εκπληρώνουν τα καθήκοντά τους σε πλαίσιο δεοντολογίας υπεύθυνα και αποτελεσματικά;

Παρατηρήσεις της ΕΕΔΑ επί του 4ου Άξονα Πολιτικής: Εκπαίδευση Επαγγελματιών

Ο **Τέταρτος Άξονας Πολιτικής** προβλέπει μέτρα για τη **δημιουργία καθολικών σχημάτων εκπαίδευσης** όλων των επαγγελματιών των υπηρεσιών που έρχονται σε επαφή με παιδιά με στόχο την πρόληψη, αναγνώριση και αντιμετώπιση της σεξουαλικής κακοποίησης και εκμετάλλευσης των παιδιών σε ευθυγράμμιση και με τη Σύμβαση Lanzarote (Άρθρο 5 *"Πρόσληψη, εκπαίδευση και αύξηση της ευαισθητοποίησης ατόμων που εργάζονται σε επαφή με τα παιδιά»* και άρθρο 36 *"Διαδικασίες ποινικού δικαστηρίου»*), καθώς και μέτρα για την **εκπόνηση εγχειρίδιων καθοδήγησης** αναφορικά με τον εντοπισμό

---

[79] Ν. 4995/2022 *Ενσωμάτωση στην εθνική έννομη τάξη της Οδηγίας (ΕΕ) 2019/884 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 17ης Απρίλιου 2019 για την τροποποίηση της απόφασης - πλαισίου 2009/315/ΔΕΥ του Συμβουλίου όσον αφορά την ανταλλαγή πληροφοριών σχετικά με υπηκόους τρίτων χωρών και όσον αφορά το Ευρωπαϊκό Σύστημα Πληροφοριών Ποινικού Μητρώου (ECRIS) και για την αντικατάσταση της απόφασης 2009/316/ΔΕΥ του Συμβουλίου (L 151) και λοιπές επείγουσες ρυθμίσεις*, (ΦΕΚ 216 Α/18.11.2022).

[80] Άρθρο 14 (*Στοιχεία δελτίων ποινικού μητρώου - Τροποποίηση παρ. 3 άρθρου 569 ΚΠΔ*) του Ν. 4995/2022

[81] Βλ. Lawspot, Δημοσιεύθηκε ο Νόμος για το Ποινικό Μητρώο (Ν.4995/2022), 21.11.2022.

και την διαχείριση των περιστατικών, επίσης σύμφωνα και με τη Σύμβαση Lanzarote (άρθρο 10 «*Εθνικά μέτρα συντονισμού και συνεργασίας*»), τα οποία μέτρα συνιστούν θετική εξέλιξη και πάγιες συστάσεις της ΕΕΔΑ. Η "εξειδικευμένη" ή "κατάλληλη" γνώση, κατάρτιση και εκπαίδευση όσων προσώπων συναναστρέφονται με παιδιά ως μέσα πρόληψης και προστασίας, συνιστούν βασικούς άξονες της Σύμβασης Lanzarote. Υπενθυμίζεται, ότι η ΕΕΔΑ, στο πλαίσιο της αποστολής της, έχει εκπονήσει και αναπτύξει εκπαιδευτικό υλικό που καλύπτει ολόκληρο σχεδόν το φάσμα ανθρωπίνων δικαιωμάτων, το οποίο αξιοποιεί σε **δράσεις εκπαίδευσης των υπαλλήλων των αρχών επιβολής του νόμου, των διοικητικών υπαλλήλων** και των Δικαστών και Εισαγγελέων, συμβάλλοντας με τον τρόπο αυτό στην **καλύτερη μεταχείριση των θυμάτων, την καταλληλότερη διαχείριση των καταγγελιών, συμβάλλοντας έτσι στην πιο αποτελεσματική διερεύνηση των παραβιάσεων**.

- ***ΕΡΩΤΗΜΑ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΠΟΛΙΤΕΙΑ ΓΙΑ ΔΡΑΣΕΙΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ***

Υπάρχει μέριμνα για την συστηματική ενημέρωση και εκπαίδευση όχι μόνο των επαγγελματιών των εμπλεκόμενων υπηρεσιών αλλά και των εκπαιδευτικών και επαγγελματιών που απασχολούνται σε όλες τις σχολικές βαθμίδες; πώς και με ποια κριτήρια διασφαλίζεται και αξιολογείται ότι οι επαγγελματίες είναι σε θέση να εκτιμήσουν την κρισιμότητα της κατάστασης κάθε φορά;

Παρατηρήσεις της ΕΕΔΑ επί του 5ου Άξονα Πολιτικής: Πολιτικές Προστασίας του Παιδιού και ορισμός Υπευθύνων Παιδικής Προστασίας

Ο **Πέμπτος Άξονας Πολιτικής** για τα μέτρα θέσπισης υποχρέωσης όλων των φορέων ιδιωτικών και δημόσιων που έρχονται σε καθημερινή επαφή με παιδιά να **δημοσιοποιούν τις πολιτικές τους** σχετικά με την παιδική προστασία, καθώς και για το θεσμό του **Υπεύθυνου Παιδικής Προστασίας** κατ' εφαρμογή των προνοιών της Σύμβασης Lanzarote (άρθρο 26 «*Ευθύνη νομικών προσώπων*»), αξιολογείται ως ιδιαίτερα σημαντικός από την ΕΕΔΑ, καθώς **προωθεί την αποτελεσματική προστασία των παιδιών** από κάθε επιβουλή, ενώ ταυτόχρονα **θεμελιώνει και ενισχύει τη διαφάνεια και αξιοπιστία** στους φορείς.

- ***ΕΡΩΤΗΜΑ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΠΟΛΙΤΕΙΑ ΓΙΑ ΤΟΝ ΣΥΝΤΟΝΙΣΜΟ ΤΩΝ ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΩΝ***

Δεδομένου του μεγάλου αριθμού φορέων που απασχολούν επαγγελματίες και εκπροσωπούνται από φυσικά πρόσωπα που έρχονται σε καθημερινή επαφή με παιδιά, με ποια μέτρα διασφαλίζεται η συνεκτικότητα και αποτελεσματικότητα των προβλεπόμενων μέτρων στην πράξη και η αποφυγή του κατακερματισμού των αρμοδιοτήτων; επίσης πώς θεμελιώνεται η αυξημένη ευθύνη του Υπεύθυνου Παιδικής Προστασίας και κυρίως η αποτελεσματική δίωξή του χωρίς καθυστερήσεις σε περίπτωση παραβίασης των καθηκόντων του;

Παρατηρήσεις της ΕΕΔΑ επί του 6ου Άξονα Πολιτικής: Εθνική εκστρατεία ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης των πολιτών

Ο **Έκτος Άξονας Πολιτικής** περιλαμβάνει μέτρα ευαισθητοποίησης και συγκεκριμένα εθνική εκστρατεία ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης όλων των πολιτών συμπεριλαμβανομένων των εργαζομένων σε φορείς και υπηρεσίες του δημοσίου και ιδιωτικού τομέα με στόχο την συνειδητοποίηση ότι η **πρόληψη και αντιμετώπιση της σεξουαλικής κακοποίησης και εκμετάλλευσης των παιδιών συνιστά ευθύνη και μέλημα όλων μας**. Η ΕΕΔΑ προτείνει σε αυτό τον Άξονα **να αξιοποιηθούν και τα ΜΜΕ, καθώς και τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης** τα οποία αποτελούν το πρωταρχικό και σχεδόν αποκλειστικό μέσο ενημέρωσης των παιδιών και νεαρών ατόμων.[82]

✓ ***ΕΡΩΤΗΜΑ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΠΟΛΙΤΕΙΑ ΓΙΑ ΤΑ ΜΕΤΡΑ ΕΥΑΙΣΘΗΤΟΠΟΙΗΣΗΣ***

Πώς σκοπεύει η Πολιτεία να ενισχύσει ουσιαστικά τις ήδη πραγματοποιούμενες σε πολλά επίπεδα στοχευμένες δράσεις ευαισθητοποίησης και ενημέρωσης με στόχο την πρόληψη και την αύξηση της επίγνωσης της κοινωνίας των πολιτών και ιδίως των παιδιών, ώστε να διασφαλιστεί η αποτελεσματικότητα του μέτρου;

Παρατηρήσεις της ΕΕΔΑ επί του 7ου Άξονα Πολιτικής: Ενημέρωση και ενδυνάμωση των παιδιών για την πρόληψη της δια ζώσης και της διαδικτυακής σεξουαλικής κακοποίησης και εκμετάλλευσής τους

Ο **Έβδομος Άξονας Πολιτικής** που στόχο έχει κανένα παιδί να μη στερείται της ενημέρωσης και των βασικών γνώσεων για τα δικαιώματά του, έτσι ώστε να μην γίνεται εύκολα βορά στους επίδοξους κακοποιητές του, συνιστά τον πλέον ουσιαστικό στοιχείο του ΣΧΔ. Άλλωστε βασική **προϋπόθεση για την πραγμάτωση των δικαιωμάτων των παιδιών είναι η εξοικείωση με τα δικαιώματά τους**.[83] Η ενημέρωση και αφύπνιση των παιδιών σχετικά με τους κινδύνους της σεξουαλικής κακοποίησης και εκμετάλλευσης και τους τρόπους προστασίας τους αποτελεί **θεμελιώδη υποχρέωση της Πολιτείας** και θα πρέπει να παρέχεται σε όλες τις σχολικές βαθμίδες σύμφωνα και με τη Σύμβασης Lanzarote (άρθρο 6 «*Εκπαίδευση παιδιών*»). Υπό αυτό το πρίσμα, η ΕΕΔΑ καλεί τις αρμόδιες αρχές να μεριμνήσουν για τη συμπερίληψη μέτρων προς την κατεύθυνση **μιας ολοκληρωμένης σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης** κυρίως μέσω μιας πλήρους προετοιμασίας και κατάλληλης κατάρτισης δασκάλων και παιδαγωγών και της τροφοδότησης τους με το αντίστοιχο εκπαιδευτικό υλικό.[84]

---

[82] Βλ. και σελ. 18, 34 και 39-40 του παρόντος.
[83] Βλ. ΟΗΕ- Εκπαίδευση αναφορικά με τα Ανθρώπινα Δικαιώματα
[84] Βλ. Διαδικτυακή εργαλειοθήκη της UNESCO για το σχεδιασμό ή την αναθεώρηση προγραμμάτων για την ολοκληρωμένη σεξουαλική αγωγή, Διεθνής τεχνική καθοδήγησης για τη σεξουαλική αγωγή: μια τεκμηριωμένη προσέγγιση, 2018, UN Ολοκληρωμένη σεξουαλική εκπαίδευση των νέων (CSE).

Η αξιόλογη πρωτοβουλία του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων για εισαγωγή στο υποχρεωτικό σχολικό πρόγραμμα από το σχολικό έτος 2020-2021 των **«Εργαστηρίων Δεξιοτήτων»**,[85] στο πλαίσιο των οποίων γίνεται μια προσπάθεια σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης, εξαντλείται στην ουσία, όπως προκύπτει από το σχετικό εκπαιδευτικό υλικό, [86] στη διδασκαλία της σεξουαλικής υγείας, της αντισύλληψης, στις επιπτώσεις της πορνογραφίας, της σωματικής και ψηφιακής παρενόχλησης και κακοποίηση, **αντί να εφαρμόσει μια ολοκληρωμένη σεξουαλική διαπαιδαγώγηση**.[87] Επιπρόσθετα, η ΕΕΔΑ εκφράζει πρόσθετες **ανησυχίες για το γεγονός ότι τα «Εργαστήρια Δεξιοτήτων» διδάσκονται στην πράξη από εκπαιδευτικούς όλων των ειδικοτήτων που υπηρετούν στη σχολική μονάδα, ενθαρρύνοντας την Πολιτεία να αναθέτει τη συγκεκριμένη διδασκαλία σε εξειδικευμένο προσωπικό,** το οποίο θα εκπαιδεύεται διαρκώς μέσα από εξειδικευμένα σχολικά προγράμματα σύμφωνα και με την εργαλειοθήκη της UNESCO, ώστε να είναι σε θέση να ενδυναμώσει και να εξοπλίσει τους μαθητές με γνώσεις, στάσεις, αξίες και δεξιότητες κατάλληλες για την ανάπτυξη κοινωνικών και σεξουαλικών σχέσεων με σεβασμό και επίγνωση πώς οι επιλογές τους επηρεάζουν τη δική τους ευημερία αλλά και την ευημερία των άλλων.[88]

Τέλος, λαμβάνοντας υπόψη της την αρχή της μη διάκρισης, και δεδομένου ότι το διαθέσιμο εκπαιδευτικό υλικό δεν φαίνεται να προωθεί μια αποτελεσματική ανοχή και σεβασμό για τη διαφορετικότητα στα σχολεία με εμβάθυνση στις διακρίσεις και το στιγματισμό και τον αποκλεισμό που βιώνουν στην πράξη τα παιδιά με αναπηρία, τα παιδιά Ρομά, τα παιδιά μεταναστών και τα παιδιά πρόσφυγες, ούτε αντικατοπτρίζει τη

---

[85] Πρόκειται για 4 Θεματικές όπως προκύπτουν από τους δείκτες της Βιώσιμης Ανάπτυξης: i) ευημερία, ii) περιβάλλον, iii) κοινωνική ευαισθητοποίηση και ευθύνη, και iv) δημιουργική σκέψη και καινοτομία. Αναλυτικότερα βλ. Υπουργική απόφαση 94236/ΓΔ4/2021, Πλαίσιο προγράμματος σπουδών για τα εργαστήρια δεξιοτήτων όλων των τύπων σχολείων, νηπιαγωγείων, δημοτικών και γυμνασίων, (ΦΕΚ 3567/Β' 4.8.2021). Βλ. επίσης τα εργαστήρια δεξιοτήτων Alfavita στα σχολεία: Πρόγραμμα σπουδών και θεματικές ενότητες, 4.8.2021, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, EACEA, Eurydice Greece, Διδασκαλία και Μάθηση στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση, 19 Απριλίου 2021.

[86] Βλ. ιστοσελίδα του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής το σχετικό έντυπο υλικό υπό τον τίτλο: *Ανακαλύπτω το σώμα μου - σεξουαλική αγωγή «Η πορεία των σχέσεων των εφήβων από το χθες μέχρι σήμερα».*

[87] Διαδικτυακή εργαλειοθήκη της UNESCO για το σχεδιασμό ή την αναθεώρηση προγραμμάτων για την ολοκληρωμένη σεξουαλική εκπαίδευση, Διεθνής τεχνική καθοδήγηση για τη σεξουαλική εκπαίδευση: μια τεκμηριωμένη προσέγγιση, 2018, ΟΗΕ- Ολοκληρωμένη σεξουαλική διαπαιδαγώγηση των νέων.

[88] Η Επιτροπή για την Εξάλειψη των Διακρίσεων κατά των Γυναικών καλεί τα συμβαλλόμενα κράτη να καταστήσουν τη σεξουαλική αγωγή υποχρεωτική και να την παρέχουν "συστηματικά" στα σχολεία, συμπεριλαμβανομένων των επαγγελματικών λυκείων (Γενική σύσταση No.36 (2017)) σχετικά με το δικαίωμα των κοριτσιών και των γυναικών στην εκπαίδευση. Η Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Παιδιού συνιστά ομοίως στα συμβαλλόμενα κράτη να καταστήσουν τη σεξουαλική αγωγή μέρος των επίσημων προγραμμάτων σπουδών για την πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση και έχει εκφράσει την ανησυχία της για τα προγράμματα που επιτρέπουν στους γονείς να μην συμμετέχουν εκ μέρους των παιδιών τους, διαδικτυακή εργαλειοθήκη της UNESCO για το σχεδιασμό ή την αναθεώρηση προγραμμάτων ολοκληρωμένης σεξουαλικής εκπαίδευσης, Κέντρο για τα αναπαραγωγικά δικαιώματα, Ένα Διεθνές Ανθρώπινο Δικαίωμα: Σεξουαλική διαπαιδαγώγηση των εφήβων στα σχολεία, 9.1.2008.

διάσταση του κοινωνικού και βιολογικού φύλου,[89] η ΕΕΔΑ επαναλαμβάνει τις συστάσεις της για μια **ολοκληρωμένη σεξουαλική διαπαιδαγώγηση με καλλιέργεια του σεβασμού της διαφορετικότητας,[90] και με έμφαση και στα ειδικότερα ζητήματα και τις πτυχές που αφορούν τα LGBTIQ άτομα**.[91]

✓ ***ΕΡΩΤΗΜΑ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΠΟΛΙΤΕΙΑ ΟΣΟΝ ΑΦΟΡΑ ΤΟ ΜΑΘΗΜΑ ΤΗΣ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗΣ ΔΙΑΠΑΙΔΑΓΩΓΗΣΗΣ***

Όσον αφορά τα μαθήματα των εργαστηρίων δεξιοτήτων στα σχολεία, υπάρχει μέριμνα για θέσπιση υποχρέωσης πραγματοποίησης αυτών από κατάλληλα εξειδικευμένο προσωπικό αντί της δυνατότητας επιλογής της διδασκαλίας σεξουαλικής αγωγής από τους ίδιους τους εκπαιδευτικούς ανεξαρτήτως ειδικότητας, δεδομένου ότι η σεξουαλική διαπαιδαγώγηση αποτελεί ασφαλιστική δικλείδα πρόληψης και προστασίας;

Παρατηρήσεις της ΕΕΔΑ επί του 8ου Άξονα Πολιτικής: Ενίσχυση των εμπλεκόμενων υπηρεσιών συνδρομής των παιδιών και δίωξης των δραστών

Ο **Όγδοος Άξονας Πολιτικής** στόχο έχει την ανάπτυξη εξειδικευμένων δομών και υπηρεσιών για την εξέταση των παιδιών-θυμάτων και την παροχή υποστήριξης, ώστε το παιδί-θύμα αλλά και οι δράστες που θέλουν να μην υποπέσουν ξανά σε τέτοια παραπτώματα να έχουν όλη την αναγκαία συνδρομή από κατάλληλες, σύγχρονες και εξειδικευμένες υπηρεσίες. Η ενίσχυση του θεσμού «Σπίτια του Παιδιού» είναι σε κάθε περίπτωση προς την σωστή κατεύθυνση, ωστόσο όπως έχει επισημανθεί και παραπάνω,[92] **ο αριθμός τους δεν επαρκεί** για την αντιμετώπιση των επειγουσών αναγκών στο σύνολο της επικράτειας.

---

[89] Βλ. στην ιστοσελίδα του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής το σχετικό έντυπο υλικό υπό τον τίτλο: Ανακαλύπτω το σώμα μου - σεξουαλική αγωγή, «Η πορεία των σχέσεων των εφήβων από το χθες μέχρι σήμερα». Βλ. και ιστοσελίδα της *Οργάνωσης Intersex Greece* και την ιστοσελίδα του Πολύχρωμου Σχολείου ιδιαίτερα την *Καμπάνια για μια Συμπεριληπτική Ολοκληρωμένη Σεξουαλική Εκπαίδευση* και την Καμπάνια ΠΡΟχωράω.

[90] Βλ. Γραπτές απαντήσεις της ΕΕΔΑ στον Κατάλογο Θεμάτων αναφορικά με την εξέταση της ενοποιημένης τέταρτης έως έκτης περιοδικής έκθεσης της Ελλάδας προς την Επιτροπή των ΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού προς την Επιτροπή των ΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού, Δεκέμβριος 2021, σελ. 8-10. Παρατηρήσεις της ΕΕΔΑ σχετικά με την εφαρμογή της Συνθήκης του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού στην Ελλάδα, Ιανουάριος 2020, Συστάσεις της Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Παιδιού στις Καταληκτικές Παρατηρήσεις για την Ελλάδα στην ενοποιημένη τέταρτη έως έκτη περιοδική έκθεση της Ελλάδας προς την Επιτροπή, CRC/C/GRC/CO/4-6, 28.6.2022, παρ. 17 και 18, σελ. 4. Βλ. επίσης Δήλωση της ΕΕΔΑ (στα ελληνικά): Διασφάλιση της έγκαιρης έναρξης της σχολικής χρονιάς για τα παιδιά με αναπηρία ή/και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες, 22 Ιουλίου 2016.

[91] Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής (iep.edu.gr)
- https://rainbowschool.gr/
- Πειραματικό Γυμνάσιο Ρεθύμνου, Teacher's Manual (3η τάξη Γυμνασίου)

[92] Βλ. σελ. 19 του παρόντος.

✓ ***ΕΡΩΤΗΜΑ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΠΟΛΙΤΕΙΑ ΓΙΑ ΤΙΣ ΥΠΟΣΤΗΡΙΚΤΙΚΕΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ***

Ποιος φορέας ανά Περιφέρεια θα αναλάβει να φέρει εις πέρας όλες τις διαδικασίες από τις οποίες «περνάει» το παιδί, προκειμένου να ολοκληρωθεί η κατάθεση και να σχηματιστεί πλήρης εικόνα για τη διενέργεια εκδίκασης της υπόθεσης; Επίσης, όσον αφορά την κατάρτιση ειδικών προγραμμάτων πρόληψης των υποτροπών, μήπως θα ήταν σκόπιμο οι σχετικές δράσεις να παραμείνουν εστιασμένες στο παιδί, η δε πρόληψη των υποτροπών να αφορά αποκλειστικά τους ανήλικους δράστες-θύτες;

Παρατηρήσεις της ΕΕΔΑ επί του 9ου Άξονα Πολιτικής: Θεσμικές παρεμβάσεις επικαιροποίησης - αναβάθμισης του υφιστάμενου πλαισίου

Ο **Ένατος Άξονας Πολιτικής** που στοχεύει στην αναβάθμιση και επικαιροποίηση του υφιστάμενου θεσμικού πλαισίου μέσω και της ενοποίησης και απλοποίησης των διαδικασιών, συνιστά πάγια σύσταση της ΕΕΔΑ για την **ανάγκη θεσμοθέτησης ενιαίων και απλοποιημένων διαδικασιών φιλικών και υποστηρικτικών προς το παιδί-θύμα.**

✓ ***ΕΡΩΤΗΜΑ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΠΟΛΙΤΕΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΒΑΘΜΙΣΗ ΤΟΥ ΘΕΣΜΙΚΟΥ ΠΛΑΙΣΙΟΥ***

Πώς σχεδιάζεται να λειτουργήσουν με συνεκτικότητα τα μέτρα υλοποίησης του συγκεκριμένου Άξονα ώστε να είναι αποτελεσματικά και πώς θα διασφαλιστεί η αποφυγή καθυστερήσεων στην υλοποίησή τους;

Παρατηρήσεις της ΕΕΔΑ επί του 10ου Άξονα Πολιτικής: Ενίσχυση της έρευνας για την πρόληψη και αντιμετώπιση της σεξουαλικής κακοποίησης των παιδιών

Ο **Δέκατος Άξονας Πολιτικής** για την ενίσχυση της έρευνας και μελέτης του φαινομένου της σεξουαλικής βίας και εκμετάλλευσης παιδιών στα αντίστοιχα Πανεπιστημιακά τμήματα και ινστιτούτα επιμόρφωσης ή ερευνητικά κέντρα, αξιολογείται θετικά, καθώς έρχεται να συμπληρώσει ένα κενό στον τομέα αυτό.

✓ ***ΕΡΩΤΗΜΑ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΠΟΛΙΤΕΙΑΓΙΑ ΤΗΝ ΕΡΕΥΝΑ ΤΟΥ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΥ***

Οι δράσεις υλοποίησης του παρόντος Άξονα πρόκειται να ακολουθήσουν έναν στοχευμένο και συνεκτικό σχεδιασμό και προγραμματισμό σε όλα τα πεδία έρευνας ώστε να εξασφαλιστεί μία συνολικά προστιθέμενη αξία ή πρόκειται για μέτρα που αποσκοπούν σε μεμονωμένες και αποσπασματικές ανά φορέα έρευνες;

Παρατηρήσεις της ΕΕΔΑ επί του 11ου Άξονα Πολιτικής: Συστράτευση ιδιωτικού και δημόσιου, κυβερνητικού και μη κυβερνητικού τομέα

Ο **Ενδέκατος Άξονας Πολιτικής** με σκοπό τις κοινές δράσεις δημόσιου και ιδιωτικού τομέα έτσι ώστε οι ιδιωτικές επιχειρήσεις να γίνουν συμμέτοχοι και πρωταγωνιστές της προσπάθειας καταπολέμησης της σεξουαλικής κακοποίησης και εκμετάλλευσης παιδιών, είναι θεμιτός εφόσον **γνώμονας είναι πάντοτε το συμφέρον του παιδιού και μόνο**. Συγκεκριμένα για τη συστράτευση του ιδιωτικού και δημόσιου,[93] κυβερνητικού και μη κυβερνητικού τομέα, η ΕΕΔΑ εφιστά την προσοχή των αρμόδιων Αρχών τόσο στην ρητή δέσμευση από πλευράς της Πολιτείας για **εφαρμογή των δικαιωμάτων του παιδιού σε όλα τα στάδια των διαδικασιών**, όσο και στην **υποχρέωση από πλευράς ιδιωτικού τομέα για τη δέουσα επιμέλεια για τη βέλτιστη προστασία του ύψιστου συμφέροντος του παιδιού**.[94] Πρόκειται άλλωστε για δέσμευση σύμφωνη με τη διάταξη του άρθρου 24 (Δικαιώματα του Παιδιού) του ΧΘΔ της ΕΕ, ενώ έχει αναγνωριστεί και από τη νομολογία του ΕΔΔΑ. Όπως έχει επισημάνει και το **ΕΔΔΑ** σε σειρά υποθέσεων σχετικά με την άσκηση βίας κατά παιδιών από ιδιώτες σε σχολεία, ιδιωτικές κατοικίες ή άλλα ιδρύματα όπου η διαχείριση ανήκε σε μη δημόσιους φορείς, **το κράτος δεν απαλλάσσεται από την υποχρέωση προστασίας των παιδιών όταν αναθέτει την ευθύνη της διοίκησης σημαντικών δημόσιων υπηρεσιών σε ιδιώτες**,[95] εξετάζοντας και την περίπτωση, όπου η απουσία κρατικής παρέμβασης είχε ως αποτέλεσμα να δημιουργηθεί πραγματικός κίνδυνος να πέσει το παιδί θύμα βίας.[96] Στο ίδιο πνεύμα κινούνται και οι Γενικές Παρατηρήσεις και Συστάσεις της Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Παιδιού των ΗΕ, στις οποίες ερμηνεύονται οι υποχρεώσεις των κρατών που απορρέουν από τη Σύμβαση.[97]

✓ ***ΕΡΩΤΗΜΑ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΠΟΛΙΤΕΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΗ ΣΥΣΤΡΑΤΕΥΣΗ ΙΔΙΩΤΙΚΟΥ ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΤΟΜΕΑ***

---

[93] Πολιτική 11 του ΕΣΔΣΚΕ.

[94] Βλ. Παρατηρήσεις της ΕΕΔΑ επί του Εθνικού Σχεδίου Δράσης για τα Δικαιώματα του παιδιού 2018-2020, 2018.

[95] ΕΔΔΑ, Costello-Roberts κατά Ηνωμένου Βασιλείου, Αριθ. 13134/87, 25 Μαρτίου 1993, σκέψη 27, ΕΔΔΑ, Kayak κατά Τουρκίας, Αριθ. 60444/08, 10 Ιουλίου 2012 (διατίθεται στα γαλλικά), ΕΔΔΑ, O' Keeffe κατά Ιρλανδίας [τμήμα μείζονος συνθέσεως], Αριθ. 35810/09, 28 Ιανουαρίου 2014, ΕΔΔΑ, *Assenov κ.λπ. κατά Βουλγαρίας*, Αριθ. 24760/94, 28 Οκτωβρίου 1998. Βλ. επίσης Beijing Declaration and Platform for Action, που εγκρίθηκε κατά την 16η ολομέλεια, στις 15 Σεπτεμβρίου 1995. Από τις κυβερνήσεις, συμπεριλαμβανομένων των τοπικών κυβερνήσεων, των κοινοτικών οργανισμών, μη κυβερνητικές οργανώσεις, εκπαιδευτικά ιδρύματα, δημόσιοι και ιδιωτικοί κλάδους, ιδίως τις επιχειρήσεις, και τα μέσα μαζικής ενημέρωσης, κατά περίπτωση: (α) Παροχή καλά χρηματοδοτούμενων καταφυγίων και υποστήριξης ανακούφισης για κορίτσια και γυναίκες που υποβάλλονται σε βία, καθώς και ιατρική, ψυχολογική και άλλες συμβουλευτικές υπηρεσίες και δωρεάν ή χαμηλού κόστους νομική βοήθεια, όπου υπάρχει και χρειάζεται, καθώς και κατάλληλη βοήθεια για άμεση διαβίωση.

[96] Βλ. FRA Εγχειρίδιο σχετικά με την ευρωπαϊκή νομοθεσία για τα δικαιώματα του παιδιού, 2016.

[97] Βλ. Γενική Παρατήρηση Αριθ. 5 όπου γίνεται αναφορά στη θέσπιση μέτρων για την εφαρμογή και παρακολούθηση της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού στο πλαίσιο των εθνικών νομοθεσιών και πολιτικών

Δεδομένου ότι ένας αριθμός από τις προβλεπόμενες δράσεις του ΕΣΔΣΚΕ προϋποθέτει συστράτευση ιδιωτικού και δημόσιου τομέα, με ποια εχέγγυα και με ποιους ελέγχους θα διασφαλίζεται η αποτελεσματικότητα και συμπληρωματικότητα των μέτρων αυτών στην πράξη;

Πρόταση πρόβλεψης 12ου Άξονα Πολιτικής

Είναι μείζονος σημασίας να υπάρξει στο ΕΣΔ ρητή πρόβλεψη αναφορικά με τη **θέσπιση και την εφαρμογή αυστηρών κανόνων δεοντολογίας σχετικά με τον τρόπο που τα ΜΜΕ προσεγγίζουν υποθέσεις σεξουαλικής κακοποίησης ή οποιουδήποτε άλλου ζητήματος αφορά το παιδί**. Πρόκειται για πάγια σύσταση της ΕΕΔΑ, η οποία συμφωνεί και με τις **προτάσεις του Δικτύου για τα Δικαιώματα του Παιδιού**, όπως διατυπώθηκαν στο πλαίσιο της διαβούλευσης του παρόντος ΣΧΔ και με τις οποίες η ΕΕΔΑ ευθυγραμμίζεται.[98] Σκόπιμο επομένως θα ήταν να προστεθεί μία επιπλέον Πολιτική με τίτλο «Προστασία των δικαιωμάτων του παιδιού από την έκθεση στα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης, ώστε **να διασφαλίζεται αποτελεσματικότερα η αποτροπή δευτερογενούς θυματοποίησης των παιδιών και της συνεχούς έκθεσής τους στο κοινό**, καθώς και της έκθεσης των προσωπικών τους στοιχείων. Παράλληλα οι δημοσιογράφοι θα πρέπει να εκπαιδεύονται συστηματικά με στόχο τον κατάλληλο τρόπο προσέγγισης των υποθέσεων σεξουαλικής κακοποίησης και εκμετάλλευσης. Η ΕΕΔΑ τονίζει τον **κίνδυνο δευτερογενούς θυματοποίησης όλων των θυμάτων σεξουαλικής βίας**, ιδιαίτερα σε περιπτώσεις που ο δράστης δεν μπορεί να διωχθεί ποινικά ή να του επιβληθεί ποινή (όπως σε περιπτώσεις παραγραφής του αξιοποίνου, παύσης ποινικής δίωξης, απαλλαγής από την ποινή λόγω ψυχικής ή διανοητικής διαταραχής του δράστη). **Ταυτόχρονα σκόπιμο θα ήταν τα ΜΜΕ να εμπλακούν και να αναλάβουν το ρόλο και την ευθύνη της ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης της κοινωνίας των πολιτών** μέσω στοχευμένων δράσεων και πρωτοβουλιών (πχ σποτάκια, διαφημίσεις, εκπαιδευτικές εκπομπές)**.**[99]

[98] Βλ. Δελτίο Τύπου του Δικτύου για τα Δικαιώματα του Παιδιού: Τοποθέτηση του Δικτύου στην δημόσια διαβούλευση για το Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Προστασία των Παιδιών από τη Σεξουαλική Κακοποίηση και Εκμετάλλευση, 10 Νοεμβρίου 2022.
[99] Βλ. σελ. 18 και 34 του παρόντος.